

To'on ñava'a xa'a Jesucristo ña ñitaa taMarcos

*Ñayó'o ká'an xa'a taJuan, ta sákuchu ñivi
(Mt. 3:1-12; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)*

¹ Si'a kixá'á to'on ñava'a xa'a Jesucristo, Sa'ya Ndios, ² tá yóo ña ñitaa taprofeta Isaías, taa ta ñika'an ndoso to'on Ndios kuiya xina'á. Ñitaa ra ña ñika'an Ndios xí'in taa ta ti'ví ra sakaku na ñoyívi yó'o, kachí ra saá:

Ti'ví i ñii ta xíka chiño ñoo i ko'on si'na ra ñoo ún,
ña ndasa va'a ra yichi ñoo ko'on ún.

³ Ta ñoo yóo yuku yichí ko'on ra ka'an ndoso ra, kachí ra saá:

“Ná koo ti'va ini ndó, saá chi yachi kixaa mii taKá'no ñoo yó;

kindaa ndó ña on vá'a sási ñoo ndó, ta saá va'a kuchiño naki'in ndó ra”, kachí taa ta koo yuku yichí,

kachí talsaiás xina'á. ⁴ Saá kixaa taJuan ñoo yóo yuku yichí ta ñii xiiña ñoo yóo takuii sákuchu ra ñivi, ta ñika'an ndoso ra xí'in ñivi, kachí ra saá:

—On vása ke'é ka ndó ña on vá'a, ta nandikó ini ndó xa'a ña on vá'a ke'é ndó ña kasa ká'no ini Ndios xa'a kuachi ndó, ta saá na'a ndó kuchu ndó —kachí ra.

⁵ Ta ñivi ñaño Jerusalén, xí'in na ndóo ndi'i saá ku'a ka ñoo ña ndá'vi ndaa estado Judea vaxi na, ta kixaa na ña koni so'o na to'on ká'an ndoso taJuan. Ta saá xini so'o na, ta kixá'á ná'ma na xa'a kuachi na, ta taJuan sákuchu ra nayó'o yuta Jordán.

⁶ Ta taJuan ndixin ra tikoto ña kuva'a xí'in yisi tí-camello, ta nó'ni ñii ná'ño ñii kiti toko ra. Ta xíxi ra tika

ndíama xí'in ñoño t́yóko váli yóo yuku. ⁷ Ta nika'an ndoso ra, káchí ra saá xí'in nivi:

—Sata yi'i vaxi ñii taa ta ndeé ka noo yi'i. Ta yi'i kúu ñii ta kisa chiño kuiti noo ra. ⁸ Yi'i sákuchu i ndó'ó xí'in takuí, ta ta vaxi sakuchu ra ndó'ó xí'in mji Níma Ndios —káchí taJuan xí'in na.

Ñayó'o ká'an xa'a taJuan kivi sakuchu ra taJesús

(Mt. 3:13-17; Lc. 3:21-22)

⁹ Ta saá kee taJesús ñoo Nazaret estado Galilea, ta kixaa ra noo yóo taJuan, ta taJuan sakuchu ra taJesús yuta Jordán. ¹⁰ Ta keta taJesús yu'u yuta, ta xini ra nixona ñoyívi nino noo ra, ta xini ra vaxi noo Níma Ndios, ndatán vaxi noo ñii t́sata, saá vaxi noo ña, ta xikanóo ña noo ñíndichi ra. ¹¹ Ta nivi na ndóo yu'u yuta xini so'o na to'on Ndios nika'an ra nda ñoyívi nino, káchí ra saá:

—Yó'ó kúu Sa'ya i, ta kí'vi ní ini i xini i, ta kúsij ní ini i xini i yó'ó —káchí Ndios.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús

kivi ñaníma ndiva'a ká'no xito ndoso ña ra

(Mt. 4:1-11; Lc. 4:1-13)

¹² Ta xandikon Níma Ndios nika'an ña xí'in taJesús ko'on ra xí'in ña noo yóo yuku yichí. ¹³ Ta ovi siko kivi yóo taJesús noo yuku yichí yó'o, yóo ra noo táku t́ikití yukú, ta ñaníma ndiva'a ká'no xito ndoso ña ra. Ta saá kixaa naángel, ta chindeé na ra, taxi na nda'a ra ña xini ñó'ó noo ra.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús

ña kixá'a ra kisa ndivi ra chiño Ndios

(Mt. 4:12-17; Lc. 4:14-15)

¹⁴ Kivi chikaa na taJuan ini ve'e kaa, ta taJesús kua'an ra estado Galilea, ta nika'an ndoso ra to'on ñava'a xa'a Ndios xí'in nivi, ¹⁵ káchí ra saá:

—Xa kixaā kivī ña chitóni Ndios. Ta xa yóo yatin ní yichī ña xá'nda chiño Ndios kutaku yó. On vása ke'é ka ndó ña on vá'a, ta nandikó ini ndó ta kandixa ndó to'on ñava'a yó'o —káchí ra xí'in na.

*Ñayó'o ká'an xá'a taJesús kivī kana ra
komj̄ taa na táva tiaká ña kundikōn na sata ra
(Mt. 4:18-22; Lc. 5:1-11)*

¹⁶ Tá kua'an taJesús yu'u mini Galilea, ta xini ra taSimón* xí'in ñani ra taAndrés, nayó'o sákana na ñono ini takuí, chi na táva tiaká kúu na. ¹⁷ Ta nika'an taJesús xí'in na:

—Na'a ndó kundikōn ndó yi'i, ta saná'a i ndó'ó ndasaá nakaya ndó nivi kundikōn na yichi Ndios.

¹⁸ Ta xandikōn sandakoo nataa yó'o ñono na, ta xikundikōn na kua'an na sata taJesús.

¹⁹ Ta lo'o ka kua'an taJesús, ta xini ra taJacobó xí'in ñani ra taJuan, sa'ya taZebedeo, ndóo na ini tón barco sánda'a na ñono na. ²⁰ Ta nika'an taJesús xí'in na:

—Na'a ndó kundikōn ndó yi'i.

Ta saá sandakoo nataa yó'o yivá na taZebedeo, ta sandakoo na inká na kisa chiño noo na, ta xikundikōn na kua'an na sata taJesús.

*Ñayó'o ká'an xá'a taJesús kivī nakutá'an ra
xí'in ñii taa ta kómí nímq̄ ndiva'a
(Lc. 4:31-37)*

²¹ Ta nixaā na ñoo Capernaum, ta ndi'i saá kivī yij̄ ña nákindée najudío taJesús kí'vi ra ve'e ño'o sinagoga sáná'a ra nivi. ²² Ta naka'nda ini nivi xini so'o na ña ká'an ra, chi sáná'a ra na ndatán sáná'a ñii taa ta kómí ndayí, ta inká namaestro na sáná'a ndayí Ndios ña nitaa taMoisés xina'á, nayó'o sáná'a na ndatán sáná'a nivi na on vása

* 1:16 Inká kivī naní taSimón kúu Pedro.

kómí ndayí. ²³ Ta ve'e ño'o sinagoga yóo ñii ɬaa ɬa kómí níma ndiva'a, ta ñii ndeé ní nika'an ñandiva'a, káchí ña saá:

²⁴ —Yó'ó kúu Jesús ɬaño Nazaret, ta, ¿ndachun sándi'i ún ndi'i? ¿Án xa kixaa ún sandi'i ún xa'a ndi? Xíni va'a i yu kúu ún, yó'ó kúu ɬaa ɬaYii ɬa kixi noo Ndios —káchí ña xí'in ra.

²⁵ Ta ɬaJesús nika'an ra xí'in ñandiva'a, káchí ra saá:
—iKasi yu'u ún ta saña ún ɬayó'o!

²⁶ Ta níma ndiva'a ndeé ní sakisin ña ɬayó'o, ta ninda'yi ní ña, ta saá saña ña ɬayó'o. ²⁷ Ta ndi'i na ndóo naka'nda ini na xini na ñayó'o, ta ninda'ka to'on xí'in tá'an mii na:

—¿Yukía yó'o? ¿Án inká ndeé xaá sáná'a ra mii yó vitin? Kómí ra ndayí xá'nda chiño ra noo níma ndiva'a ta kisa ndivi ña ña ká'an ra —káchí na.

²⁸ Ta kama ní nixita ní'no to'on xa'a ɬaJesús ndi'i ñoo estado Galilea.

*Ñayó'o ká'an xa'a ɬaJesús kivi sanda'a ra
ña'a ñásiso ɬaSimón*

(Mt. 8:14-15; Lc. 4:38-39)

²⁹ Tá kee na ve'e ño'o sinagoga yó'o, ta kua'an ɬaJesús xí'in ɬaJacobo xí'in ɬaJuan, ta nixaa na ve'e ɬaSimón xí'in ñani ra ɬaAndrés. ³⁰ Ta ña'a ñásiso ɬaSimón kándú'u ñá noo xito, ndeé ní ndó'o ñá kue'e ka'ni. Tá kixaa ɬaJesús ta ndato'on na xí'in ra ña ndó'o ñá. ³¹ Ta saá ɬaJesús nitondaa yatin ra noo kándú'u ñá, ta tjin ra nda'a ñá chindeé ra ñá ndakoo ñá. Ta xandikon saña kue'e xí'in ñá ta nduva'a ñá, ta kixá'á ñá kisa ndivi ñá ña kuxu na.

*Ñayó'o ká'an xa'a ɬaJesús kivi sanda'a ra
kua'a ní na ndeé ndó'o*

(Mt. 8:16-17; Lc. 4:40-41)

³² Tá xikuaa niketá ño'o, ta kua'a ní nivi kua'an na xí'in natá'an na, na ndeé ndó'o, xí'in inká na kómí níma

ndiva'a, ta nixaꝯ na noꝯ taJesús. ³³ Ta saá kua'a ní nañoo nakutá'an na yé'é ve'e noꝯ yóo taJesús, ³⁴ ta sanda'a ra kua'a ní na ndeé ndó'o, chi kua'a ní noꝯ kue'e yóo xí'in na. Ta tava ra kua'a ní nima ndiva'a xikomí sava na, ta on vása ní-taxi ra ka'an nda ñii nima ndiva'a yó'o, chi ñaníma ndiva'a xíni ña yu kúu ra.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi nika'an ndoso ra to'on va'a kua'a ní ñoo estado Galilea

(Lc. 4:42-44)

³⁵ Ta xitaan ní ta naa ka, ndakoo taJesús ta kee ra kua'an ra ñii xiiña noꝯ on koꝯ ñivi, ta nika'an ra xí'in Ndios. ³⁶ Ta taSimón xí'in natá'an ra kee na kua'an na nandukú na ra, ³⁷ ta naní'i na ra, ta nika'an na saá xí'in ra:

—Kua'a ní ñivi nándukú na yó'ó.

³⁸ Ta ndakuiin taJesús, káchí ra saá:

—Ko'on yó ndi'i ñoo yatin ña ka'an ndoso i to'on va'a xí'in ñivi, chi xa'a ñayó'o kúu ña kixaa i —káchí ra xí'in na.

³⁹ Ta xíka ra ndi'i saá ñoo estado Galilea, ta kí'vi ra ve'e ño'o sinagoga ña ka'an ndoso ra to'on va'a xa'a Ndios, ta táva ra kua'a ní nima ndiva'a ña kómí ñivi.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi sanda'a ra ñii taa ndeé ndó'o kue'e tá'yí

(Mt. 8:1-4; Lc. 5:12-16)

⁴⁰ Ta ñii taa, ndeé ní ndó'o ra kue'e tá'yí ña naní lepra, ta kixaa ra noꝯ yóo taJesús, ta xikuxítí ra noꝯ ra, ta xaku ndá'ví ra, káchí ra saá:

—Tata, tá kóni ún, ta sanda'a ún yi'i noꝯ kue'e ña ndó'o i.

⁴¹ Ta taJesús kúndá'ví ní ini ra xíni ra tayó'o, ta chinóo ra nda'a ra soko tayó'o, ta nika'an ra:

—Kóni i chindeé i yó'ó. ¡Nda'a ún!

⁴² Ta xandikōn saña kue'e tá'yí xí'in ra, ta nduva'a ra.
⁴³ Ta saá taJesús nindayi ra tayó'o, ta nika'an ra xí'in ra, káchí ra saá:

⁴⁴ —On ndato'on ún xí'in nda ñii ñivi. Ta vitin ko'on ún ñoo tasutu ná koto ra yó'ó ña kundaá ini ra xa ñinda'a ún. Ta kuni'i ún ndi'i ñasóko ña xá'nda chiño ndayí Ndios ña ñitaa taMoisés, ta taxi ún ñayó'o nda'a Ndios ña kundaá ini ñivi xa ñinda'a ún —káchí taJesús xí'in ra.

⁴⁵ Ta kee ra kuá'an ra, ta nda víka ndato'on ra xí'in ñivi ña ndo'o ra, ta ñixita ní'nó to'on ndasaá nda'a ra, kisa taJesús. Xa'a ñayó'o taJesús on vása kivi kivi ka ra inka ñoo, ta kuá'an ra yóo ra ñii xiiña ñoo on koó ñivi. Ta saá ni, kuá'a ní ñivi na kee ndi'i saá ñoo kíxaá na ñoo ra.

2

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi sanda'a ra ta on kivi kanda
 (Mt. 9:1-8; Lc. 5:17-26)*

¹ Niya'a sava kivi ta taJesús ndikó tuku ra ñoo Capernaum, ta nanivi xini so'o na ña ndikó ra. ² Ta xandikōn kuá'a ní ñivi nakutá'an na ve'e ñoo yóo ra, ta ñi-kunani kundoo ndi'i na ve'e yó'o, ni nda yé'é on vása ní-kunani kundoo na. Ta ká'an taJesús to'on ñava'a xa'a Ndios xí'in ndi'i na. ³ Ta komi taá ñísokó na ñii xito ñoo kánóo ta on kivi kanda, ta kuá'an na ve'e ñoo yóo taJesús. ⁴ Ta ñi-kuchiño kivi na xí'in tayó'o ini ve'e ñoo yóo taJesús chi chútú ní ñivi. Ta saá ndaa na siní ve'e, ndíso na xito ñoo kánóo ta on kivi kanda, ta kindaa na sava chíyó ña ñixona ñii yavi ñoo kúchiño sanoo na tayó'o ñoo taJesús. ⁵ Tá taJesús xini ra ña kándixa na komi taá yó'o ndí kúndeé ra sanda'a ra tatá'an na, ta nika'an taJesús xí'in ta ndeé ndó'o, káchí ra saá:

—Ñani, vitin xa kisa ká'no ini i xa'a kuachi ún —káchí taJesús.

⁶ Ta ndóo sava na sáná'a ndayí Ndios, ta xini so'lo na ña nika'an taJesús, ta xáni siní na saá: ⁷ “¿Ndá ndayí kómí tayó'o ka'an ra saá? Kándiva'a ra xí'in Ndios. Chi kúndaá ini yó ndí ñii laá Ndios kómí ndayí kasa ká'no ini ra xa'a kuachi ñivi.” ⁸ Ta xandikōn taJesús xini ra yukía xáni siní nayó'o, ta nika'an ra saá xí'in na:

—¿Ndachun xáni siní ndó ña on vá'a yó'o? ⁹ ¿Yukía yo'vi ka ka'an i xí'in ta on kivi kanda? ¿Án yo'vi ka ka'an i xí'in ra ña ndoo kuachi ra? ¿Án yo'vi ka ka'an i xí'in ra ña nakundichi ra, ta ná kuiso ra xito ra ta ko'on xá'á ra? ¹⁰ Ta vitin sanda'a i tayó'o, ta saá kúndaá ini ndó'ó ndí yi'i kúu ta kómí ndayí Ndios ñoyívi yó'o ña nakata i kuachi ñivi —káchí taJesús xí'in na.

Ta saá nika'an ra xí'in ta ndeé ndó'o yó'o:

¹¹ —Nakundichi ún ta ná kuiso ún xito ún, ta no'o ún vitin —káchí taJesús xí'in ra.

¹² Ta xandikōn nakundichi tayó'o, ta nakusokó ra xito ra, ta kee ra kuano'o ra, xini ndi'i ñivi. Ta ndi'i nayó'o naka'nda ní ini na, ta kisa ká'no ní na Ndios, nika'an na saá:

—¡Ta'an koni yó ñava'a yó'o! —káchí na.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi kana ra taLeví
ña kundikōn ra sata ra (inka kivi naní taLeví kúu Mateo)
(Mt. 9:9-13; Lc. 5:27-32)*

¹³ Ta niya'a ñayó'o, ta ku'a'an taJesús xika ra yu'u mini Galilea. Ta ku'a'a ní ñivi kixaa na noo ra, ta kixá'á ra sáná'a ra na. ¹⁴ Ta yá'a ra ku'a'an ra, ta xini ra taLeví sa'ya taAlfeo, yóo ra kisa chiño ra noo káya ra si'un xa'a nagobierno ñoo Roma. Ta nika'an taJesús xí'in ra, káchí ra saá:

—Na'a, kundikōn ún sata i —káchí ra.

Ta saá nakundichi taLeví, ta ku'a'an ra sata taJesús.

¹⁵ Tá nixaa taJesús xí'in naxíka xí'in ra ve'e taLeví, ta kixaa ku'a'a ní na káya si'un xa'a nagobierno xí'in ku'a'a ní

inkā na kánóo to'on ña on vá'a xa'a, ta xikundoo na xíxi na xí'in taJesús, chi kua'a ní nayó'o kúu na kua'an sata ra. ¹⁶ Ta nafariseo xí'in sava na sáná'a ndayí Ndios xini na yu kúu nivi ndóo xíxi xí'in taJesús, ta nika'an na xí'in naxíka xí'in taJesús:

—On vása va'a ñayó'o. ¿Ndachun xíxi ra xí'in nivi na káya si'ún xa'a nagobierno, xí'in inkā na kánóo to'on ña on vá'a xa'a? —káchí na.

¹⁷ Ta xini so'o taJesús yukía nika'an na, ta nika'an ra saá xí'in na:

—Nivi na on vása ndeé ndó'o, on vása xini ñó'ó nayó'o na kasa tatān ña'á, ta nivi na ndeé ndó'o kúu na xini ñó'ó kutátán. On si'vi xa'a nivi va'a kúu ña kixaa i ñoyívi yó'o. Ta xa'a nivi on vá'a kúu ña kixaa i, ta kana i na ña nandikó ini na ta kundikōn na yichi Ndios —káchí ra xí'in na.

Ñayó'o ká'an xa'a ña yóo so'on nivi

(Mt. 9:14-17; Lc. 5:33-39)

¹⁸ Nafariseo xí'in na ndíkōn sata taJuan yóo so'on na. Ta kixaa sava nivi noo taJesús, ta ninda'ka to'on na ra:

—Kua'a ní yichi yóo so'on na ndíkōn sata taJuan, ta yóo so'on nafariseo. Ta naxíka xí'in mii ún, ¿ndachun nda ñii kivi on vása yóo so'on na?

¹⁹ Ta ndakuiin taJesús, káchí ra saá:

—Tá yóo ñii ta tona'a, ta ndi'i nivi na yóo viko tona'a yó'o xíxi na, ta on kivi koo so'on na, saá chi yóo ka tayó'o xí'in na. ²⁰ Ta kivi ña vaxi on koo ka ra xí'in na. Ta saá kía koo so'on na.

²¹ 'Tá yóo tikoto ña yatá, ta nda ñii nivi on sanda'a na ña xí'in tikoto xaá, saá chi tá nakata na ña, ta nduu lo'o ña xaá, ta nasita ña tikoto yatá, ta kini ka ta'nda tikoto yatá yó'o. ²² Ta nduta vino xaá, ta nda ñii nivi on vása taan na rá ini ñii yatá, saá chi ta'nda ñii yó'o, ta kuita ndi'i tánduta

vino ta ndi'i xa'a ñii. Xíni ñó'ó taan na tánduta vino xaá ini ñii xaá —káchí taJesús.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kómí ra ndayí ka'nda chiño ra xa'a kivi yii ña nákindée najudío

(Mt. 12:1-8; Lc. 6:1-5)

²³ Ñii kivi yii ña nákindée najudío, ta taJesús xí'in naxíka xí'in ra, ku'a'an na yá'a na ma'ño noo yóo yita trigo. Ta naxíka xí'in taJesús kixá'á na xá'nda na yoko ta kindaa na soo trigo, ta xaxi na trigo. ²⁴ Ta xini nafariseo ña ke'é nayó'o, ta nika'an na saá xí'in taJesús:

—Naxíka xí'in ún niya'a ndoso na ndayí Ndios chi xa'nda na trigo, ta on vá'a kasa chiño yó kivi yii ña nákindée yó, káchí ndayí Ndios ña nita taMoisés xina'á.

²⁵ Ta ndakuijn taJesús, káchí ra saá xí'in na:

—¿Án on vása ní-ka'vi ndó to'on Ndios noo ká'an ña xa'a xii síkuá yó tarey David xí'in natá'an ra, kivi nixi'i ní na soko? ²⁶ Kuiya xina'á xitaku taAbiatar ta ndiso chiño noo ndi'i nasutu, ta niki'vi tarey David ini ve'e Ndios, ta xixi ra sita va'a ñayii vará on sivi sutu xikuu ra. Ta taxi ra sita va'a yó'o nda'a natá'an ra xixi na. Ta káchí ndayí Ndios saá: “Ndasaá sutu kuiti kúchiño kuxu sita va'a ñayii” —káchí taJesús xí'in na.

²⁷ Ta káchí ka ra saá xí'in na:

—Xa'a nivi kúu ña kisa va'a Ndios kivi ña nákindée yó, on sivi xa'a kivi ña nákindée yó kúu ña kisa va'a ra nivi. ²⁸ Yí'i, taa ta xixi noo Ndios, kómí i ndayí ka'an i yukía va'a ke'é yó kivi yii ña nákindée yó —káchí taJesús xí'in na.

3

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi sanda'a ra ñii taa ta yichí nda'a

(Mt. 12:9-14; Lc. 6:6-11)

¹ Ñii kivi taJesús niki'vi tuku ra ve'e ño'o sinagoga, ta yoo ñii taa ta yichí nda'a, ta on vása kánda ña. ² Ta ndoo sava nafariseo ña nándukú na ndasaá chikaá na kuachi sata taJesús. Ta xito naní na yukía ke'é taJesús, án sanda'a ra tayó'o, chi kivi yii ña nákindée na kúu ña. ³ Ta taJesús nika'an ra xí'in taa ta yichí nda'a si'a:

—Na'a kundichi ún ma'ño noo ndi'i nivi yó'o.

⁴ Ta saá taJesús nindaqa to'on ra nivi:

—¿Yukía káchí ndayí Ndios xa'a kivi yii ña nákindée yó? ¿Án on vása ndixa káchí ña ke'é yó ñava'a ta on ke'é yó ñandiva'a? ¿Án on vása ndixa káchí ña va'a sakaku yó nivi ta on sandi'i yó xa'a na? —káchí ra.

Ta nayó'o nda ñii na on vása ndákuiin, tásíin ndoo na.

⁵ Ta taJesús nakoto va'a ra noo ndi'i na, ta nisaá ra xini ra na, ta kúchuchú ní ini ra chí na toon ní ini kúu na. Ta nika'an ra xí'in taa ta yichí nda'a:

—Sanakaá ún nda'a ún vitin —káchí ra.

Ta tayó'o sanakaá ra nda'a ra, ta nduva'a ña. ⁶ Ta kee nafariseo kuá'an na, ta kixá'á ká'an tá'an na xí'in na ndíkon partido taHerodes ndasaá koo ka'ni na taJesús.

Ñayó'o ká'an xa'a kuá'a ní nivi ndoo na yu'u mini

⁷ Ta taJesús xí'in naxíka xí'in ra kee na kuá'an na yu'u mini Galilea. Ta kuá'a ní nivi na kixi ndi'i saá ñoo estado Galilea kuá'an na sata ra. ⁸ Tá xini so'o nivi na inká ñoo ñava'a ke'é taJesús, ta kuá'a ní na kixaa noo ra. Nayó'o kee na ndi'i saá xiiña, ña kúu ñoo Jerusalén xí'in inká kuá'a ñoo estado Judea, kuá'a ñoo estado Idumea, kuá'a ñoo ña nó'o inká tá'ví yuta Jordán, xí'in kuá'a ñoo ña ndá'vi ndaa ñoo Tiro, xí'in ñoo Sidón. ⁹ Ta taJesús nika'an ra xí'in naxíka xí'in ra ña koo ti'va ñii tón barco lo'o, ña ndaa ra sata tón yó'o, saá chi yoo kuá'a ní nivi, ta chútú ní na noo ra, ta yiyo ní chinda'á na ra ta nakava ra ta takué'e ra.

¹⁰ Ta xa sanda'a ra kuá'a ní nivi, ñakán inká na ndeé ndó'o

kóni na tondaa yatin na ra andaa tiin na ra ña koni na nda'a na. ¹¹ Ta ñivi na kómí nímā ndiva'a xini na ra, ta xikuxítí na nda noo ño'o noo ra, ta xí'in ndi'i ndee na nika'an na, káchí na saá:

— ¡Yó'ó kúu ún Sa'ya Ndios!

¹² Ta taJesús xa'nda chiño ra noo ndi'i ñanímā ndiva'a ña on ndato'on ña yu kúu ra.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi nakaxin ra uxu ovi taa, ta taxi ra ñandayí nda'a na

(Mt. 10:1-4; Lc. 6:12-16)

¹³ Ta saá taJesús ndaa ra ñii xiki ta kana ra na nakaxin ra vaxi noo ra, ta kixaa na nakutá'an na xí'in ra. ¹⁴ Ta nakaxin ra uxu ovi taa, ña kasa chiño na xí'in ra, ta ko'on na ka'an ndoso na to'on ñava'a xí'in ñivi inka ñoo, ¹⁵ ta kukomí na ndayí ña sanda'a na na ndeé ndó'o, ta kukomí na ndayí ña tava na nímā ndiva'a ña saxo'vi inka ñivi. ¹⁶ Ta ñii ñii ta uxu ovi yó'o ñaní ra si'a: ñii ra ñaní Simón, ta taJesús sakunaní ña'á ra Pedro; ¹⁷ inka ra ñaní Jacobo, xí'in ñani ra taJuan, sa'ya taZebedeo kúu ovi tayó'o, ta taJesús naxinoo ra inka kivi ña ovi saá tayó'o ña kúu Boanerges; to'on yó'o kóni kachí ña: Ndason ní tachi na ká'an na, ndatán ndá'yi savi, saá ká'an na; ¹⁸ inka ra ñaní Andrés; inka ra ñaní Felipe; inka ra ñaní Bartolomé; inka ra ñaní Mateo;* inka ra ñaní Tomás; inka ra ñaní Jacobo, sa'ya taAlfeo; inka ra ñaní Tadeo; inka ra ñaní Simón ta kúu ta ndikon partido ñaní ña cananeo; ¹⁹ inka ra ñaní Judas Iscariote. Tayó'o xikuu taa ta nitondaa nisikó ku'ná taJesús nda'a na saá ini xini ña'á.

Ñayó'o ká'an, ñivi nika'an na xa'a taJesús kómí ra ndee ñanímā ndiva'a

(Mt. 12:22-32; Lc. 11:14-23; 12:10)

* 3:18 Inka kivi ñaní taMateo kúu Leví.

Ta saá taJesús kuano'o ra ñoo Capernaum, ta niki'vi ra ñii ve'e, ²⁰ ta ku'a ní nivi tuku nakutá'an na ve'e yó'o, ta chútú ní nivi anda ní nī-kivi kuxu ra xí'in naxíka xí'in ra. ²¹ Tá xini so'o nave'e ra ñayó'o, ta kixaá na naki'in na ra no'o ra xí'in na ve'e na, chi káchí na saá:

—Ta sána ini kúu ra.

²² Ta na saná'a ndayí Ndios na kixi ñoo Jerusalén, nika'an na saá:

—Ñaká'no noo ndi'i níma ndiva'a, naní ña Beelzebú,† tíin ní ña taJesús yó'o. Xí'in ndee ñaká'no noo ndi'i níma ndiva'a táva tayó'o ñanímá ndiva'a —káchí na.

²³ Ta taJesús kana ra na vaxi na noo ra, ta ndato'on ra xí'in na ñii cuento ña saná'a ra na:

—¿Ndasaa kúchiño ñanímá ndiva'a ká'no tava ña níma ndiva'a tá'an mji ña? ²⁴ Tá yóo ñii ñoo, ta on vása yóo yu'ú nivi, ta nata'vi tá'an na, ta kixá'á na káni tá'an na xí'in natá'an na, ta kama ní ndi'i xa'a ñoo yó'o. ²⁵ Tá yóo ñii ve'e noo nata'vi tá'an na, ta káni tá'an na, ta ndi'i xa'a nivi ve'e yó'o. ²⁶ Ta ñanímá ndiva'a ká'no Satanás xí'in ndi'i níma ndiva'a tá'an ña, táná nata'vi tá'an ña án ná kani tá'an ña xí'in tá'an mji ña, ta yachi ní ndi'i xa'a yichi ña.

²⁷ 'Tá yóo ñii ta ndeé ní ndaku, ta nivi on kúchiño ki'vi na ve'e ra ña kindaa na ñakuíká kómí ra. Si'na xini ñó'ó katón na ra, ta saá kúchiño ki'vi na kindaa na ndi'i ñakuíká kómí ra. Ndátán yóo ta ndeé ní ndaku yó'o, saá yóo ñanímá ndiva'a ká'no.

²⁸ 'Ndixa ká'an i xí'in ndó, Ndios kúchiño kasa ká'no ini ra xa'a ndi'i ña on vá'a ké'é nivi, ta kúchiño kasa ká'no ini ra xa'a ndi'i to'on ña ká'an ndiva'a na xí'in Ndios. ²⁹ Ta ndi'i nivi na ká'an ndiva'a xí'in Nímá Ndios,‡ ta Ndios on

† 3:22 Inka kivi naní Satanás kúu Beelzebú. ‡ 3:29 Ñii to'on ña ká'an ndiva'a xí'in Nímá Ndios kúu ña ká'an nivi ndí ndee ña kisa ndivi chiño va'a kúu ndee ña vaxi noo níma ndiva'a ká'no.

kasa ká'no ini ra xa'a nivi yó'o, saá chi nakuiso na kuachi ña on vá'a yó'o ndi'i saá kivi ña vaxi.

³⁰ Nika'an taJesús saá xí'in na, saá chi na sáná'a ndayí Ndios nika'an na si'a:

—Níma ndiva'a tñin ña tayó'o —káchí na xa'a taJesús.

*Ñayó'o ká'an xa'a kivi kixaq nañani taJesús xí'in si'í ra
(Mt. 12:46-50; Lc. 8:19-21)*

³¹ Ta saá kixaa nañani taJesús xí'in si'í ra. Ta yíta na ke'e noo yóo ra, ta t'í'v'í na nika'an na kana na ra kixi ra noo na.

³² Ta nivi na ndóo xini so'o ña ká'an taJesús, ndato'on na xí'in ra, káchí na saá:

—Tata, si'í ún xí'in nañani ún yíta na ke'e, ta ndúkú na yó'ó —káchí na.

³³ Ta ndakuin taJesús, nika'an ra xí'in na:

—¿Yu kúu si'í i? ¿Ta yu kúu ñani i?

³⁴ Ta nakoto ra noo ndi'i nivi na ndóo noo ra, ta nika'an ra, káchí ra saá:

—Yó'o ndóo si'í i xí'in ñani i. ³⁵ Chi nivi na kisa ndivi ña kóni Ndios, nayó'o kúu ñani i xí'in kiva i xí'in si'í i —káchí taJesús.

4

*Cuento yó'o ndato'on xa'a ta ch'í'i ndikin trigo
(Mt. 13:1-9; Lc. 8:4-8)*

¹ Ta tuku kixá'á taJesús sáná'a ra nivi yu'u mini. Ta kixaa ku'a ní nivi noo yóo ra, ta saá ndaa ra ñii tón barco, ta xikoo ra sata tón barco noo mini, ta ndi'i nivi yó'o yíta na yu'u takuí. ² Ta kixá'á ra ndato'on ra ku'a ní cuento ña saná'a ra na, ta káchí ra saá xí'in na:

³ —Konj so'o ndó cuento yó'o. Saá ndo'o ñii ta ta ch'í'i ndikin trigo. ⁴ Ta kixá'á ra xíta ní'nó ra ndikin trigo ña chi'i ra noo ño'o. Ta sava ña nikoyo yichi, ta kixaa tísaa ta xaxi rí ña. ⁵ Sava ndikin nikoyo noo yásín ní ño'o sata

yuu, ta ndik̄in yó'o kama ní n̄indut̄a ña, chi ɔn vása kūkon noo ño'ɔ yó'o. ⁶ Ta keta ño'ɔ ta niyich̄i ña, ta ndi'i xa'a ña, saá chi ni-kee kónó tio'ɔ ña. ⁷ Ta sava ña n̄ikoyo ma'ño tón ñiño, ta n̄indut̄a ña, ta ni-kuchiño kua'no ña, saá chi xa'no tón ñiño yó'o ta xa'ni ndut̄a nó ña, ñakán ni-kuchiño taxi ña ndik̄in. ⁸ Ta sava ndik̄in n̄ikoyo noo ño'ɔ va'a ña kūkon. Ta n̄indut̄a ña, ta xa'no ña, ta kua'a ní n̄ixiyo ndik̄in yita yó'o. Sava yita taxi ña oko uxu ndik̄in, sava yita taxi ña un̄i s̄iko ndik̄in, ta sava yita taxi ña ñii ciento ndik̄in.

⁹ Ta n̄ika'an ka taJesús:

—Ndi'i ndó'ó niyi na yóo so'ɔ, x̄ini ñó'ó chikaa so'ɔ ndó ña ká'an i x̄i'in ndó —káchí taJesús x̄i'in na.

Ñayó'o ká'an ndachun taJesús sáná'a ra niyi x̄i'in cuento
(Mt. 13:10-17; Lc. 8:9-10)

¹⁰ Tá xa kee niyi kuano'ɔ na, ta n̄indoo taJesús x̄i'in uxu ɔvi naxíka x̄i'in ra x̄i'in ink̄a na ndíkon sat̄a ra, ta n̄inda'ka to'on ña'á na yukí'a káchí cuento ña ndato'on ra. ¹¹ Ta saá n̄ika'an ra x̄i'in na:

—Ta ndó'ó kúnda'a ini ndó to'on ña ñó'ɔ se'é ña yo'vi ní ña ká'an xa'a yich̄i noo xá'nda chiño Ndios, chi saá taxi Ndios nda'a ndó. Ta ink̄a niyi kuiti x̄ini so'ɔ na to'on yó'o, ta ɔn vása kúnda'a va'a ini na yukí'a káchí ña. ¹² Ta saá kundi'vi ña ni'taa ñii taprofeta x̄ina'á, káchí ra: “Vará x̄ito na, ta ɔn vása x̄ini na ñanda'a. Vará x̄ini so'ɔ na, ta ɔn vása chikaa so'ɔ na, ni ɔn vása kúnda'a ini na ña ndato'on i. Ñakán ɔn vása nándikó ini na, ta Ndios ɔn kúchiño kasa ká'no ini ra xa'a na”, káchí to'on Ndios —káchí taJesús.

Ñayó'o ká'an taJesús nándaxin ra cuento
xa'a ta ch̄i'i ndik̄in trigo
(Mt. 13:18-23; Lc. 8:11-15)

¹³ Ta saá taJesús n̄ika'an ra x̄i'in na:

—¿An on vása kúndaá ini ndó yukía káchí cuento yó'o? Tá on vása kúndaá ini ndó ñayó'o, ta, ¿ndasaá kúndaá ini ndó inka cuento ña ndato'on i xí'in ndó? ¹⁴ Ta cuento yó'o káchí ña saá: Taa ta chí'i ndikin trigo ñii kiva yóo ra xí'in ñii taa ta ká'an ndoso to'on Ndios xí'in ñivi. ¹⁵ Sava ñivi ndatán ndó'o ndikin ña ñikoyo yichi, saá ndó'o na. Saá chi xíni so'o na to'on yó'o, ta kíxaá ñandiva'a ká'no ta táva ña to'on Ndios ña xíni so'o na. ¹⁶ Sava ñivi ndatán ndó'o ndikin ña ñikoyo noo yuu, saá ndó'o na. Saá chi xíni so'o na to'on Ndios, ta xandikon náki'in va'a na ña, ta kúsií ní ini na. ¹⁷ Ta yá'a ñii káni lo'o, tá kíxá'á vaxi ña xó'vi na, án inka ñivi on xíin ka na koni ña'á na xa'a ña kándixa na to'on Ndios, ta nayó'o xandikon sándakoo na yichi Ndios, ta on xíin ka na kándixa na, saá chi on ta'an chikaá va'a ini na to'on Ndios. ¹⁸ Ta sava ñivi ndatán ndó'o ndikin ña ñikoyo noo tón ñiño, saá ndó'o na. Saá chi xíni so'o na to'on Ndios, ¹⁹ ta chiño yóo ñoyívi yó'o sándi'i ní ini na, ta kíxá'á na kisa chiño na ña kukomí na kua'a ní ka ñakuíka ñoyívi yó'o, ta chíkaá ní ini na kasa ndivi na ña kúsií ini mii na, ta saá on xíin ka na kutaku na ndatán ká'an to'on Ndios. ²⁰ Ta sava ñivi ndatán ndó'o ndikin ña ñikoyo ño'o va'a ña kuíkon, saá ndó'o na. Saá chi xíni so'o na to'on Ndios, ta náki'in va'a na ña, kándixa na ña, ta kúndeé na nduu na ñivi na va'a ini, ta ké'é na kua'a ní ñava'a noo Ndios. Ndatán yóo ñii ndikin ña táxi oko uxu ndikin, ta inka ndikin ña táxi unj siko ndikin, ta inka ndikin ña táxi ñii ciento ndikin, saá yóo ñivi na kándixa ndino'o ini to'on Ndios —káchí ta Jesús xí'in naxíka xí'in ra.

Cuento yó'o ndato'on xa'a ndasaá yóo ño'o tóon

(Lc. 8:16-18)

²¹ Ta ndato'on ta Jesús xí'in na inka cuento ña saná'a ra na:

—Tá nátoon yó ñii ño'o, ta on chikaá se'é yó ña tixin ñii yaxin án tixin xito. On vása ké'é yó saá, ta va'a ka chinoo

yó ña ñoo síkón ña naye'e ndi'i ña. ²² Kúndaā ini yó ndí ndi'i ña yóo se'é vitin, ñii kivi ña vaxi nativi ndi'i ña, ña koni ndi'i nivi ña. ²³ Ndi'i ndó'ó nivi na yóo so'o, xini ñó'ó chikaa so'o ndó ña ká'an i xí'in ndó —káchí taJesús xí'in na.

²⁴ Ta tuku nika'an taJesús xí'in na:

—Kani va'a ini ndó xa'a ña xini so'o ndó. Ndatán yóo kiva cho'on ndó, saá koo kiva cho'on Ndios xí'in ndó. Ta ndó'ó na va'a xini so'o, Ndios taxi ra kua'a ka ña kundaā ini ndó ña xini so'o ndó. ²⁵ Nivi na kundaā ini ñandaā vitin, kundaā ka ini na kivi ña vaxi, ta nivi na on xiin kundaā ini ñandaā vitin, ta kivi ña vaxi Ndios kindaa ndi'i ra ñalo'o kundaā ini na.

Cuento yó'o ndát'o'on xa'a ndasaá xá'no yita trigo

²⁶ Ta tuku nika'an taJesús xí'in nivi:

—Ndatán ndó'o ndikin ña xita ní'no ñii ña ña chi'i ra ñoo ño'o, saá yóo yichi ñoo xá'nda chiño Ndios. ²⁷ Ta tayó'o án ta kisin án ta ndíto kúu ra, ta saá yá'a ñoo ta yá'a ndivi, ta on vása xini ra ndasaá ndúta ndikin trigo yó'o, ta xá'no ña ñoo ño'o. ²⁸ Ño'o chindeé ña ndikin ña nduta ña; si'na kuu ña ndatán ñii ku'u kuí, ta saá koo yokó ña, ta sondivi koo ndikin ña. ²⁹ Tá xa nixino va'a ñatrigo, ta tí'ví ra nivi ka'nda na ña, chi xa kixaa kivi ka'nda na ña —káchí taJesús.

Cuento yó'o ndát'o'on xa'a ndikin mostaza

(Mt. 13:31-32; Lc. 13:18-19)

³⁰ Ta nika'an tuku taJesús, káchí ra saá xí'in na:

—¿Ndasáá yóo yichi ñoo xá'nda chiño Ndios? ¿Ndá cuento ndat'o'on yó ña nandaxin yó xa'a ña? ³¹ Ndatán yóo ñii ndikin mostaza, saá yóo yichi ñoo xá'nda chiño Ndios. Váli ní ka ndikin yó'o ñoo ndi'i ndikin yóo ñoyívi yó'o. ³² Tá xa chi'i nivi ndikin yó'o, ta xá'no ña ta ndúu ña ña ká'no ní ka ñoo ndi'i inka ñatata chí'i nivi. Ta nándika

tón nda'a ña noo táxi ña kundati nandoso tísaa —káchí taJesús.

Ñayó'o ká'an ndachun saná'a taJesús nivi xí'in cuento

(Mt. 13:34-35)

³³ Ta nika'an taJesús xí'in nivi kua'a ní ka cuento ña saná'a ra na xa'a yichi noo xá'nda chiño Ndios. Ndaton ra xí'in na xí'in cuento váli yó'o ña va'a kúchiño kunda ini na. ³⁴ Ta on vása ní-saná'a ra nayó'o xí'in inká noo to'on. Tá kíndo mató'ón ra xí'in naxíka xí'in ra, ta nandaxin ndi'i ra cuento yó'o noo na.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús

kivi sayaa ra tachi xí'in takuí mini

(Mt. 8:23-27; Lc. 8:22-25)

³⁵ Ta kivi yó'o tá kua'an kuñoó, taJesús nika'an ra xí'in uxu ovi naxíka xí'in ra:

—Ná ko'yo inká xiiña noo mini.

³⁶ Ta nindayi ra nivi, ta naxíka xí'in ra ndaa na kua'an na xí'in taJesús ini tón barco. Ta kua'a ka tón barco ndíkon kua'an xí'in na. ³⁷ Ta kixá'á ndeé ní káni tachi na'á noo takuí, tanda kua'an ndaa takuí ta nakutú rá ini tón barco, ta kixá'á nó kua'an ketá nó ini takuí. ³⁸ Ta taJesús sata tón barco kándú'u ra kisin ra ta kánóo siní ra noo ñii kachi. Ta naxíka xí'in ra sanakáxin na ini ra, ta nika'an na xí'in ra:

—¡Tata Maestro! ¿An on vása ndi'i ini ún, yiyo ní ka'a ndi'i yó xí'in takuí, chi kua'an ketá tón barco ini mini?

³⁹ Ta ndakoo taJesús, ta xa'nda chiño ra noo tachi na'á xí'in takuí mini:

—¡Koo yaa ndó, koo tásin ndó! —káchí ra.

Ta saá niyaa tachi ta takuí mini ñii yaa yaa nakoo rá.

⁴⁰ Ta nika'an taJesús xí'in naxíka xí'in ra:

—¿Ndachun yí'ví ní ndó? ¿Ndachun on vása kándixa ndó Ndios ndaa ra ndó'ó?

⁴¹ Saá ni, niyi'ví ka na, ta ndakaa to'on tá'an na:

—¿Yu kúu tayó'o? ¿Chi nda tachi na'á xí'in takuíi m̄ini x̄ini so'o to'on ká'an ra! —káchí na.

5

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús
kivi tava ra níma ndiva'a xikomí ñii taa
(Mt. 8:28-34; Lc. 8:26-39)*

¹ Ta saá nixaa taJesús xí'in uxu ovi naxíka xí'in ra inka tá'ví yu'u m̄ini noo ndóo ñaño Gadara. ² Tá noo taJesús tón barco, ta ñii taa ta kómí níma ndiva'a kee ra kavua noo ndúxun nandíi, ta kua'an ra ña nakutá'an ra xí'in taJesús. ³ Ta tayó'o táku ra kavua, ta nda ñii nivi on vása kivi kátón na ra, ni xí'in cadena kaa. ⁴ Xa kua'a ní yichi kátón na nda'a ra, kátón na xa'a ra, tãnda ñii válí válí cháchí cadena kaa, ta tá'nda ña, ni on vása kúchiño ña kuno'ni ña ra. Nda ñii nivi ni-kundeé na xí'in ra. ⁵ Ndiví ñoo ndá'yi ra xíka ra noo ndúxun na, ñii ki'va saá ndá'yi ra xíka ra noo yuku, ta sátakué'e ra ñii koñu m̄i ra xí'in yuu. ⁶ Tá xini ra taJesús nda xíka ka, ta xíno ra nixaa ra xikuxítí ra noo taJesús. ⁷ Ta kixá'á ñaníma ndiva'a ña kómí ra xí'in ndi'i ndee ña nika'an ña, ta káchí ña saá:

—¿Yukía kóni ún ke'é ún xí'in i? Chi yó'ó taJesús kúu Sa'ya Ndios taKá'no. Tãnda noo Ndios ká'an i xí'in ún, on saxo'vi ún yi'i —káchí ña xí'in taJesús.

⁸ Nika'an ña si'a, saá chi taJesús xa kixá'á ra táva ra níma ndiva'a, káchí ra saá:

—¿Níma ndiva'a, kee ún ta saña ún tayó'o!

⁹ Ta taJesús nindaka to'on ra níma ndiva'a:

—¿Ndasaá naní ún?

Ta ndakuijn ña:

—Naní ndi Legión chi kua'a ní kúu ndi.

¹⁰ Ta xáku ndá'ví ña noo taJesús ña on ti'ví ra ndi'i ñaníma ndiva'a ko'on ña inka xiiña. ¹¹ Ta yatin noo yóo

ñii yukū, xíka kuá'a ní t́ikiní xíxa'an rí. ¹² Ta ndi'i ñanáma ndiva'a xaku ndá'ví ña ñoo taJesús, káchí ña saá:

—Ti'ví ún ndi'i ko'on ndi ki'vi ndi ini ndi'i t́ikiní kaa —káchí ña.

¹³ Ta taJesús taxi ra ña ndukú nímá ndiva'a. Ta saá kee ndi'i nímá ndiva'a ña xikomí tayó'o, ta ñikí'vi ña ini ndi'i t́ikiní. Ta ovi mil kúu t́ikiní yó'o. Ta ndi'i t́ikiní xíno rí kuá'an rí, ta sakoyo xí'in mji rí ta'vi, ñoo ñikoyo rí ini m̄ini, ta ñiká'a ndi'i rí ta ñixi'i ndi'i rí.

¹⁴ Ta ñivi na ndáa kiní xíno na kuá'an na ndato'on na xí'in na ndóo ñoo xí'in na ndóo yukū, ña ndo'o kiní sana na. Ta saá kixaa ñivi xíto na yukía ndo'o t́ikiní xí'in ta ta xikomí nímá ndiva'a. ¹⁵ Ta kixaa na ñoo yóo taJesús, ta yó'o xini na yóo ta xikomí kuá'a ní nímá ndiva'a, xa ndíxin ra tikoto, ta xa ñakoo va'a s̄ini ra. Ta nanivi yó'o ñiyi'ví ní na. ¹⁶ Ta ñivi na xa xini ña ñixiyo ndato'on na xí'in inka ñivi yukía ndo'o tayó'o xí'in ndi'i t́ikiní. ¹⁷ Ta saá kixá'a ñivi xáku ndá'ví na ñoo taJesús ña kee ra ko'on ra inka ñoo.

¹⁸ Tá ndaa taJesús ini tón barco, ta ta xikomí nímá ndiva'a xaku ndá'ví ra ñoo ra:

—Taxi ún ná ko'on i xí'in ún —káchí ra.

¹⁹ Ta taJesús ni-xiin ra taxi ra ko'on ra, ta ñiká'an ra xí'in tayó'o:

—No'o ún ve'e ún vitin, ta ndato'on ún xí'in natá'an ún xa'a ñaká'no ní ke'é Ndios xí'in ún, ta ndasaá kundá'ví ní ini ra xí'in ún —káchí taJesús.

²⁰ Ta saá kee tayó'o kuano'o ra, ta kixá'a ra ndát'o'on ra xí'in ñivi na ndóo ndi'i ñoo ñoo ño'o Decápolis, ta ká'an ra xa'a ñaká'no ní ke'é taJesús xí'in ra. Ta ndi'i na ndóo yó'o ñaka'nda ní ini na.

Ñayo'o ká'an xa'a taJesús kivi sanatakū ra ñii ñálo'o ñá ñixi'i, ta sanda'a ra ñii ña'a ñá ñitondaa nda'a tikoto ra
(Mt. 9:18-26; Lc. 8:40-56)

²¹ Tá tuku ndikó taJesús xí'in tón barco, ta naxaa ra nda yu'u m̄ini noo kee ra ku'a'an ra, ta ku'a'a ní n̄ivi nakutá'an na xí'in ra yu'u takuí yó'o. ²² Ta kixaa ñii ta xá'nda chiño xí'in ve'e ño'o sinagoga, naní ra Jairo. Ta x̄ini ra taJesús, ta x̄ikuxítí ra noo ra, ²³ ta ndeé ní xaku ndá'ví ra noo ra, káchí ra saá:

—Tata, ndeé ní ndó'o ñálo'o sa'ya i, xa ñá yóo kivi kúu ñá. Ná ko'on ún xí'in i ve'e i, ta ná chinóo ún nda'a ún sin̄i ñá, ta nda'a ñá ta kutaku ka ñá —káchí taJairo xí'in taJesús.

²⁴ Ta kee taJesús ku'a'an ra xí'in taJairo ve'e ra. Ta ku'a'a ní n̄ivi ndikon na sata ra nda ñii chinda'á na ra. ²⁵ Ta yóo ñii ña'a ku'a'an ñá xí'in n̄ivi na ku'a'an sata taJesús, ta xa uxu ovi kuiya ndeé ní ndó'o ñá kue'e xita n̄ii. ²⁶ Xó'vi ní ñá chi xa n̄ixa'an ñá noo ku'a'a ní ndotor, ta sandi'i ñá si'ún ñá. Ta on vása ní-kuchiño nduva'a ñá, ta ndeé ní ka ndó'o ñá. ²⁷ Ta x̄ini so'o ñá xa'a taJesús, ta kixaa ñá sata ra xí'in n̄ivi, ta n̄itondaa nda'a ñá tikoto ra, ²⁸ chi xani sin̄i ñá: “Tá lo'o kuiti ná tondaa nda'a yó tikoto ra, ta saá nduva'a yó”, xani sin̄i ñá. ²⁹ Tá n̄itondaa nda'a ñá tikoto ra, ta saá xandikon n̄iyaa xita n̄ii ñá, ta kundaa ini ñá ndí xa nda'a ñá. ³⁰ Ta taJesús kundaa ini ra kee lo'o nde'e ra. Ta ndikó koo ra, ta n̄indaka to'on ra n̄ivi:

—¿Yukú ndó n̄itondaa nda'a tikoto i? —káchí ra.

³¹ Ta naxíka xí'in ra ndakuijn na:

—Xíto ún ndí ku'a'a ní n̄ivi ta ñii chinda'á tá'an na ta chinda'á na yó'ó, ta, ¿ndachun ndáka to'on ún: “Yukú ndó n̄itondaa nda'a tikoto i”?

³² Ta taJesús xito ra noo n̄ivi nándukú ra yukú na n̄itondaa nda'a tikoto ra. ³³ Ta ñáña'a yó'o, ta yí'ví ñá nda kisin ñá, chi kundaa ini ñá yukía kuva'a xí'in ñá, ta kixaa ñá x̄ikuxítí ñá noo taJesús, ta ndato'on ñá ndi'i ñandaa xí'in ra. ³⁴ Ta n̄ika'an taJesús xí'in ñá:

—Nana, xa nduᵛᵛa'a ún chi kándixa ini ún yi'i. Ta vitin no'ᵛo ún, ta ná koo va'a ini ún chi nduᵛᵛa'a ún, xa kee kue'e yó'ᵛo.

³⁵ Tá ká'an ka taJesús xí'in ñáyó'ᵛo, ta saá kixaa nivi na kee ve'e taJairo, ta nika'an na xí'in taJairo:

—Sa'ya ún xa nixi'i ñá. ¿Ndachun sándi'i ka ún taMaestro yó'ᵛo?

³⁶ Ta xini so'ᵛo taJesús ña nika'an na, ta nika'an ra xí'in taJairo:

—On kuyi'ví ún. Kundaa va'a ini ún yi'i.

³⁷ Ta ni-xiin ra kundikon nivi sata ra, kuiti taxi ra ko'on uní naxíka xí'in ra na kúu taPedro, taJacobo, xí'in taJuan, ñani taJacobo yó'ᵛo. ³⁸ Ta nixaa taJesús ve'e taJairo, ta xini ra kua'a ní nivi ndá síso kúu na, xáku ní na chi kúchuchú ní ini na xa'a ñálo'o ñá nixi'i. ³⁹ Ta niki'vi taJesús ini ve'e, ta nika'an ra xí'in na:

—¿Ndachun xáku ní ndó? Ñálo'o yó'ᵛo on vása ní-xi'i ñá, ñá kisin kuiti kúu ñá —káchí ra.

⁴⁰ Ta saá kusiki na taJesús ta nixaku ndaa na ra. Ta tayó'ᵛo ti'ví ra ndi'i na kua'an na ke'e, ta ndasaá kuiti xí'in yivá ñálo'o xí'in sí'í ñá xí'in uní taxíka xí'in ra, niki'vi ra noo kándú'u ñálo'o. ⁴¹ Ta tjin ra nda'a ñá, ta nika'an ra xí'in ñá:

—Talita cumi —káchí ra. To'on aramaico yó'ᵛo káchí ña: Ñálo'o, ká'an i xí'in ún, ndakoo ún.

⁴² Ta xandikon ndakoo ñá, ñakundichi ñá, ta kixá'a ñá xíka ñá, chí uxu ovi kuiya kómí ñá. Ta ñaka'nda ní ini na ndóo yó'ᵛo. ⁴³ Ta xa'nda chiño taJesús noo na ña on ndato'on na xí'in nda ñii nivi yukía ndo'o ñálo'o, ta nika'an ra xí'in nave'e ñá taxi na kuxu ñá.

6

*Ñayó'ᵛo ká'an xa'a taJesús kivi nixiyo ra ñoo Nazaret
(Mt. 13:53-58; Lc. 4:16-30)*

¹ Ta taJesús kee ra kuano'o ra ñoo ra, ta naxíka xí'in ra kuá'an na xí'in ra. ² Tá kixaa kivi yii ña nákindée najudío, saá kixá'á ra sáná'a ra ñivi ve'e ño'o sinagoga, ta kuá'a ní na xini so'o ña ñika'an ra, ñaka'nda ní ini na, ta káchí na saá:

—¿Míkía sakuá'á tayó'o ndi'i ñayó'o? ¿Mí kixi ña ndíchí ní ra, ta míkía kee ndee ña ké'é ra milagro xí'in ñivi? ³ ¿Án on sivi tayó'o kúu carpintero? ¿Án on sivi si'i tayó'o kúu ñáMaría? ¿Án on sivi ñani taJacobó, taJosé, taJudás xí'in taSimón kúu ra? ¿Án on ndixa ndóo kiva ra ñoo yó yó'o? —káchí na.

Ta ñi-xiin na kandixa na ra. ⁴ Ta ñika'an taJesús, káchí ra saá xí'in na:

—Ndi'i saá ñoo ñoyívi yó'o kisa to'ó na taprofeta, ta ñaño mji ra xí'in nave'e mji ra on xjin na kasa to'ó na ra —káchí ra.

⁵ Ta saá on vása ní-ke'é ra nda ñii milagro xí'in ñaño yó'o. Kuiti chinóo ra nda'a ra sava na ndeé ndó'o, ta nda'a nayó'o. ⁶ Ta taJesús ñaka'nda ini ra chi ñaño mji ra ñi-xiin na kandixa na ra. Ta saá kee ra kuá'an ra ñii ñii ñoo válí yatin sáná'a ra ñivi.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús
kivi tiví ra uxu ovi naxíka xí'in ra
ko'on na ka'an ndoso na to'on ra
(Mt. 10:5-15; Lc. 9:1-6)*

⁷ Ta kana ra uxu ovi naxíka xí'in ra vaxi na noo ra, ta kixá'á ra tiví ra ovi ovi na ko'on na ñii ñii ñoo, ta taxi ra ndayí nda'a na ña tava na nímā ndiva'a ña sáxo'vi inka ñivi. ⁸ Saá ñika'an ra xí'in na:

—Tá kuá'an ndó chiño yó'o, ta on kuni'i ndó ña kuxu ndó, ni leká ndó, ni si'ún ndó on kuni'i ndó. Ta kuiti va'a kuni'i ndó ñii yiton* ko'on ndó. ⁹ Va'a ko'on nduxan xa'a

* 6:8 Yiton yó'o ñii kúu nó xí'in taon, án garrote.

ndó, ta on kuiso ka ndó inka tikoto ña nasama ndó —káchí taJesús xí'in na.

¹⁰ Ta nika'an ka ra xí'in na:

—Tá nixaa ndó inka ñoo, ta ve'e noo naki'in va'a na ndó'ó, kundoo ndó nda tondaa kivi kee ndó ñoo nayó'o.

¹¹ Tá yóo ñii ñoo noo on xiin nivi naki'in va'a na ndó'ó, ta on xiin na koni so'o na to'on ka'an ndó, ta saá kee ndó ñoo yó'o, ta ko'on ndó, ta sakisin ndó xa'a ndó ña nakoyo yaa. Saá saná'a kaxín ndó ndí nayó'o nákuiso na kuachi noo Ndios, chi on xiin na koni so'o na to'on ra. Ndixa ká'an i xí'in ndó, tondaa ñii kivi ña kasa nani Ndios xa'a kuachi ndi'i nivi ñoyívi yó'o, ta kivi yó'o ndeé ka yo'vi saxo'vi ra nañoo yó'o noo nivi na on vá'a na xindoo ñoo Sodoma xí'in ñoo Gomorra kuiya xina'á —káchí taJesús xí'in naxíka xí'in ra.

¹² Ta saá kee uxu ovi naxíka xí'in ra nixa'an na nika'an ndoso na xí'in nivi ndí xíní ñó'ó nandikó ini na ta sandakoo na kuachi na. ¹³ Ta tava na ku'a ní nima ndiva'a ña xikomí nivi, ta chika na aceite olivo sini án noo kí'vi yiki koñu nivi na ndeé ndó'o, ta nda'a na.

*Ñayó'o ká'an xa'a ña nixi'i taJuan, ta sakuchu nivi
(Mt. 14:1-12; Lc. 9:7-9)*

¹⁴ Ta tarey Herodes xini so'o ra ña kánóo va'a to'on xa'a taJesús xa'a ndi'i ñava'a ña ke'é ra. Ta nika'an ra saá:

—Tayó'o kúu taJuan, ta sakuchu nivi, ta nixi'i ra ta vitin natakú ra, ñakán kómí ra ndeé ké'é ra ndi'i milagro yó'o vitin —káchí ra.

¹⁵ Inka na ká'an:

—Taprofeta Elías kúu tayó'o —káchí na.

Ta inka na ká'an:

—Ta ká'an ndoso to'on Ndios kúu tayó'o, ndatán nixiyo naprofeta xina'á, saá yóo ra —káchí na.

¹⁶ Ta xini so'o taHerodes ña nika'an na xa'a taJesús, ta nika'an ra:

—Yi'i xa'nda chiño i ña kandoso na sikon taJuan. Ta vitin natakū ra —káchí ra.

¹⁷⁻¹⁸ Nika'an taHerodes to'on yó'o chi xáni sinj ra xa'a ña on vá'a nike'é ra xí'in taJuan. Chi taJuan nika'an ra kua'a ní yichí xí'in taHerodes, káchí ra saá:

—Ndayí Ndios ña nitaa taMoisés káchí ña, on koó yichí naki'in ún ñásí'í ñani ún koo ñá xí'in ún —káchí ra.

Saá chi taHerodes xa nitonda'a ra xí'in ñáHerodías ñásí'í taFelipe ta kúu ñani mji ra.

Ta taHerodes, xa'a ña sakusij ra ini ñásí'í ra yó'o, xa'nda chiño ra noo natropa ña tiin na taJuan, ta katón na ra, ta chikaa na ra ini ve'e kaa. ¹⁹ Ta ñáHerodías sáa ní ini ñá xíni ñá taJuan ta kóni ñá ka'ni ñá ra. Ta ni-kuchiño ñá; ²⁰ chi taHerodes yí'ví ra noo taJuan, ta ndaa ña'á ra chi xinj ra tava'a kúu taJuan, tayij kúu ra. Ta xinj so'o ra to'on ña ká'an taJuan ta ñii sándi'i ña ini taHerodes, ta saá ni, kúsij ini ra xinj so'o ra to'on ká'an taJuan. ²¹ Ta sondi'i ñáHerodías nan'i ñá ndasaá koo ka'ni ñá taJuan. Ñii kivi taHerodes nixino ra kuiya ta kana viko ra, ta saá taxi ra kuxu na ndíso chiño xí'in ra, xí'in na ndíso chiño noo natropa ra, xí'in naxikua'a ñoo estado Galilea. ²² Ta kixaa ñasa'ya ñáHerodías kata xá'á ñá noo na, ta kúsij ní ini taHerodes xí'in na ndóo viko yó'o xíni na ñá, kata xá'á ñá. Ta tarey nika'an ra xí'in ñálo'o:

—Ndukú ún nda ndá ñava'a kóni ún noo i, ta taxi i ña nda'a ún.

²³ Ta tuku nika'an ra xí'in ñá:

—Chíná'a i Ndios taxi i nda yukia ndukú ún noo i, anda ta'ví sava i ñakuíká kómí i ta taxi i ña nda'a ún.

²⁴ Ta kee ñá nixa'an ñá nika'an ñá xí'in si'í ñá:

—¿Ndá ñava'a ndukú i noo tarey?

Ta ndakuijn si'í ñá:

—Ndukú ún noo ra sinj taJuan ta sakuchu nivi.

²⁵ Ta kama ndikó ñá noo tarey ta nika'an ñá xí'in ra:

—Kóni i ña chinóo ún sinj taJuan ta sakuchu njvi, noo ko'ò ña ndíka, ta taxi ún ña nda'a i.

²⁶ Ta kúchuchú ní ini tarey ña xinj so'ò ra ña ndukú ñálo'ò, ta saá ni, xa'a ña xinj so'ò ndi'i na ndóo viko yukía nika'an ra xí'in ñálo'ò ña chiná'a ra Ndios, nj-kuchiño nasama ra ña nika'an ra xí'in ñá. ²⁷ Ñakán xandikon ti'ví ra ñii tatropa ku'a'an ra ve'e kaa ki'in ra sinj taJuan. ²⁸ Ta nixaa tayó'ò, ta kandoso ra sikon taJuan, ta ní'i ra sinj taJuan kánóo ña noo ko'ò taxi ra ña nda'a ñálo'ò, ta ñálo'ò yó'ò nataxi ñá ko'ò yó'ò nda'a si'í ñá.

²⁹ Tá xinj so'ò naxíka xí'in taJuan yukía ndo'ò ra, ta kixaa na ve'e kaa ta nakuiso na yiki koñu ra, ta nixa'an na sandúxun na ña ñii kavua. Saá ndi'i historia xa'a ña nixi'i taJuan, kisa taHerodes.

*Ñayó'ò ká'an xa'a taJesús kivi taxi ra xixi o'on mil taa
(Mt. 14:13-21; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)*

³⁰ Ta ndikó uxu ovi naxíka xí'in taJesús naxaa na noo ra, ta ndato'on na xí'in ra ndi'i ña ke'é na, ndato'on na ndi'i ña saná'a na njvi. ³¹ Ta ku'a'a ní njvi yóo, na ku'a'an na kíxaa, ñakán on kivi kuxu na. Ta saá nika'an taJesús xí'in naxíka xí'in ra:

—Na'a ndó ko'on ndó xí'in nj noo on koó njvi ña nakindée yó ñii káni lo'ò.

³² Ta saá kee na ku'a'an na xí'in tón barco noo on koó njvi. ³³ Ta ku'a'a ní njvi xini na kee taJesús xí'in naxíka xí'in ra ku'a'an na. Ta ku'a'a ní nayó'ò kee na ñoo, ta ku'a'an xá'á na andá xíno na, ta nixaa si'na na noo nakutá'an na xí'in taJesús. ³⁴ Tá noo taJesús tón barco, ta xini ra ku'a'a ní njvi, ta kúndá'ví ní ini ra xini ra na, chi ndatán yóo ndikachi tí on koó ta ndáa, saá yóo njvi yó'ò. Ta saá kixá'á ra saná'a ra na ku'a'a ní ñava'a. ³⁵ Ta xa nikuaa ní kúu ña, ta saá nitondaa yatin uxu ovi naxíka xí'in ra, ta nika'an na xí'in ra:

—Tata, noo ndóo yó vichí ní, ta nĭkuaa ní kúu ña vitin.
³⁶ Va'a ti'ví ún ndi'i nĭvi yó'o ná ko'on na rancho án ñoo
válí ña yóo yatin ña ndukú na sata na ña kuxu na.

³⁷ Ta ndakuijn taJesus, nĭka'an ra xí'in naxíka xí'in ra:

—Mĭi ndó taxi kuxu na —káchí ra.

Ta nĭka'an na xí'in ra:

—¿Án ko'on ndi xí'in ovi ciento si'un denario,† ta sata
 ndi sĭta va'a ña kuxu na?

³⁸ Ta nĭndaká to'on taJesus na:

—¿Ndaaá sĭta va'a kómí ndó? Kua'an ndó koto ndó
 —káchí ra.

Ta xĭni na ndasaá kúu ña yóo, ta nĭka'an na xí'in ra:

—O'on sĭta va'a ta ovi tiaká yóo.

³⁹ Ta taJesus xa'nda chiño ra noo naxíka xí'in ra ña
 nata'ví na ñii ti'vi ñii ti'vi nĭvi kundoo na noo yita síi.

⁴⁰ Ñakán xĭkundoo na kua'a ti'vi ña ciento nĭvi ta kua'a
 ti'vi ña ovi sĭko uxu nĭvi. ⁴¹ Ta saá ki'in taJesus o'on sĭta
va'a xí'in ovi tiaká, ta xĭto ndaa ra ñoyívi nĭno, ta nĭka'an
 ra, káchí ra saá:

—Tata Yivá yó Ndios, táxa'vi ña'á ún taxi ún ñaxíxi.

Ta ta'ví ra sĭta va'a, ta taxi ra ña nda'a naxíka xí'in ra,
 ta nayó'o na-taxi na ña nda'a ndi'i nĭvi na ndóo yó'o. Ta
ta'ví ra ovi tiaká ta na-taxi na rí nda'a ndi'i nĭvi. ⁴² Ta nani
 ña xĭxi ndi'i nĭvi nda nĭxaa ini na, ⁴³ ta naxíka xí'in taJesus
naki'in na uxu ovi chikiva sĭta va'a xí'in tiaká ña kindoo
 ndoso, chi nĭ-kundeé nani nĭvi kuxu ndi'i na ña. ⁴⁴ Ta ndi'i
 na xĭxi yó'o xĭkuu na ñii o'on mil taa.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesus ña xíka ra noo mĭni

(Mt. 14:22-27; Jn. 6:16-21)

⁴⁵ Ta saá taJesus xa'nda chiño ra noo naxíka xí'in ra ña
 ndaa na tón barco ta ko'on si'na na noo ra nda inka xiiña
noo mĭni noo yóo ñoo Betsaida, saá chi nĭndoo ra ndayi

† 6:37 Ñii denario kúu si'un ña kúu ya'vi ñii taa ta kĭsa chiño ñii kĭvi.

ra ndi'i nivi. ⁴⁶ Ta ndi'i nindayi ra nivi, ta ndaa ra ku'a'an ra yuku noo ka'an ra xí'in Ndios. ⁴⁷ Ta saá nīketá ño'o ta kúnaa, ta kánóo tón barco ma'ñoó mīni, ta yóo mató'ón ra yuku yó'o. ⁴⁸ Ta xīni taJesús naxíka xí'in ra ñii ndeé kisa chiño na xí'in tón barco ña ko'on nó, chi ndeé ní káni tachi ta sándikó ña nó. Ta xa yatin kóni tivi kúu ña, † ta taJesús xíka xá'á ra noo takuií vaxi ra noo kánóo tón barco. Ta kixá'á ra yá'a ra yatin noo yóo tón barco. ⁴⁹ Ta xīni naxíka xí'in ra ndí xíka ra noo mīni, ta xani sīni na ndí kuiti ñí'ná kúu ña. Ta ninda'yi ní na, ⁵⁰ chi ndi'i na xīni na, ta niyi'ví ní na. Ta saá kama nīka'an taJesús xí'in na:

—On kundi'i ini ndó, chi yi'i va kúu i. On kuyi'ví ndó —káchí taJesús xí'in na.

⁵¹ Ta ndaa ra tón barco noo ndóo na, ta niyaa tachi. Ta naka'nda ní ini na ndóo na, ⁵² chi nasó'ó ní kúu na, ta on vása kúnda ini na yu kúu taJesús, ta ni on vása kúnda ini na mí vaxi ndeé ra ña ké'é ra ña kúchiño ra taxi ra xíxi ku'a'a ní nivi.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús
kivi sanda'a ra nivi ñoo Genesaret
(Mt. 14:34-36)*

⁵³ Niya'a na mīni ta nīxaa na inkā xiiña noo yóo ñoo Genesaret noo katón ndaa na tón barco. ⁵⁴ Tá noo na tón barco, ta nanivi na yíta yó'o xandikōn nakoni na taJesús. ⁵⁵ Ta nanivi yó'o xīno na ku'a'an na ndi'i saá ñoo yatin ndato'on na xí'in ndi'i nivi, ta nivi na xīni so'o ñayó'o, nakuiso na nivi ndeé ndó'o ta ku'a'an na xí'in na noo taJesús. ⁵⁶ Ta nda mí xiiña xaa taJesús, án ñoo válí, án ñoo ná'no, án rancho, ta nanivi chīndoo na na ndeé ndó'o noo yá'a ra. Ta xaku ndá'ví nā noo ra ña taxi ra tōnda nda'a na

† 6:48 Ña cuarta vigilia nákaa ña tixin kaa unī xí'in kaa iño xitaan.

ra, vará lo'o yu'u tikoto ra, ta ndi'i nivi na nitondaa nda'a ña'a nduva'a na.

7

Ñayó'o ká'an yu kúu nivi na yakuu noo Ndios

(Mt. 15:1-20)

¹ Ta sava nafariseo xí'in sava na sáná'a ndayí Ndios kee na ñoo Jerusalén, ta kixaa na noo taJesús. ² Ta xini na ndí sava naxíka xí'in taJesús ni-nda'á na ndatán chindú'u naxii síkuá na xina'á, ta xixi na. Ta nafariseo xí'in na sáná'a ndayí Ndios nika'an na xa'a naxíka xí'in taJesús, káchí na saá:

—Na ndíso kuachi kúu nayó'o.

³ (Saá chi nafariseo xí'in inka najudío si'na vivíi ndá'á na ta saá xixi na, chi kísa ndivi na ña saná'a naxii síkuá na xina'á. ⁴ Tá kivi xá'an na sata na noyá'vi, ta ndíko na ve'e na, si'na nákata na ndi'i ña sata na, ta saá vivíi ndá'á na ta kuxu na. Ta kísa ndivi na kua'a ní inka ña saná'a naxii síkuá na xina'á, ña nákata na vaso, xí'in kisi, xí'in ndi'i kaa ña xini ñó'o na, ta saá nákata na noo xindoo na xixi na.)

⁵ Ta nafariseo xí'in na sáná'a ndayí Ndios nindaka to'on na taJesús:

—¿Ndachun on vása kísa ndivi naxíka xí'in ún ña saná'a naxii síkuá yó xina'á, ña si'na vivíi nda'á na ta kuxu na?, chi na on vása ndá'á, nayakuu kúu na noo Ndios.

⁶ Ta taJesús ndakuijn ra:

—¿Na ovi yu'u kúu ndó'ó! Ta ñandaa kúu to'on Ndios ña nitaa taprofeta Isaías xa'a ndó kuiya xina'á, káchí Ndios saá:

Nivi yó'o kísa to'ó na yi'i xí'in ndasaá kuiti to'on kée yu'u na,

ta níma na xíká ní yóo ña noo i, chi on vása ndino'o ini na kísa to'ó na yi'i.

⁷ Ta nda manj kísa to'ó na yi'i,

chi sáná'a na n̄ivi ña kúu ndayí m̄ij na, ta ɔn vása sáná'a na n̄ivi ña xá'nda chiño i noo na, kachí Ndios, n̄itaa taIsaías. ⁸ Xa sandakoo ndó ndayí ña xá'nda chiño Ndios, xa'a ña ndíkon ndó kása ndivi ndó ña sáná'a n̄ivi ndasaá x̄ini ñó'ó nakata ndó k̄isi x̄i'in vaso. Ta kása ndivi ndó kua'a ní ink̄a ña sáná'a na ña ñii kúu x̄i'in ñayó'o —káchí taJesús x̄i'in na.

⁹ Ta tuku n̄ika'an ra x̄i'in na:

—Xaa noo ndó ndayí ña xá'nda chiño Ndios, ta kuiti kása ndivi ndó ña saná'a naxii síkuá ndó x̄ina'a. ¹⁰ Chi ndayí Ndios ña n̄itaa taMoisés káchí ña saá: “Kasa to'ó ndó yivá ndó, ta kasa to'ó ndó si'í ndó”, ta “X̄ini ñó'ó kivi ndi'i n̄ivi na kándiva'a x̄i'in yivá na án x̄i'in si'í na”, kachí Ndios. ¹¹ Ta ndó'ó, sáná'a ndó káchí ndó yóo yich̄i ka'an ñii t̄aa x̄i'in yivá ra ta x̄i'in si'í ra, kachí ra saá: “On kúchiño i chindeé i ndó'ó, saá chi xa n̄ika'an i taxi i ndi'i ña kómí i nda'a Ndios”, kachí ra. ¹² Ta ñayó'o kúu ñava'a noo ndó'ó, ña ɔn vása x̄ini ñó'ó ka kasa to'ó ra yivá ra, ta ɔn vása x̄ini ñó'ó ka kasa to'ó ra si'í ra. ¹³ Ta saá chíkaa n̄inɔ ndó to'on Ndios xa'a ña ndíkon ndó yich̄i m̄ij ndó, ta sáná'a ndó yich̄i m̄ij ndó ink̄a n̄ivi. Ta kása ndivi ndó kua'a ní ka ña ɔn vá'a ña ñii kúu x̄i'in ñayó'o —káchí taJesús x̄i'in na.

¹⁴ Ta taJesús kana ra n̄ivi vaxi na noo ra, ta n̄ika'an ra saá x̄i'in na:

—Konj so'o ndi'i ndó, ta kundaa ini ndó ña ka'an i x̄i'in ndó. ¹⁵ Ña x̄ixi n̄ivi ta ña kí'vi yu'u na, ta ɔn vása ndása ña nduu n̄ivi na yakua noo Ndios. Ta to'on ña ɔn vá'a vaxi yu'u n̄ivi, ta ñayó'o ndása ña nduu n̄ivi na yakua noo Ndios. ¹⁶ Ndi'i ndó'ó n̄ivi na yóo so'o, x̄ini ñó'ó chíkaa so'o ndó ña ká'an i x̄i'in ndó —káchí taJesús x̄i'in na.

¹⁷ Tá sandakoo ra n̄ivi yó'o, ta n̄iki'vi ra ve'e, ta naxíka x̄i'in ra n̄indaqa to'on ña'a na yukía káchí cuento yó'o ña saná'a ra. ¹⁸ Ta n̄ika'an ra x̄i'in na:

—¿Án ñii kĭ'va ndatán yóo inkā ñivi, saá yóo ndó'ó? ¿Án ta'án kundaa ini ndó? Ndi'i ña xíxi ñivi ta kí'vi ña yu'u na, ta on vása ndása ña ña nduu na ñivi yakuaa noo Ndios. ¹⁹ Ña xíxi ñivi on vása xáa ña nímā na, kuiti xáa ña tixin na, ta saá yá'a ña xíta ña —káchí ra.

Xí'in to'on yó'o taJesús káchí ra ndi'i ña xíxi ñivi ñandii kúu ña. ²⁰ Ta ñika'an ka ra xí'in na:

—Ña on vá'a vaxi nímā ñivi kúu ña ndása ña nduu ñivi na yakuaa noo Ndios. ²¹ Chi ndi'i ña on vá'a xáni ini ñivi káku ña nímā na. Ta chínda'á ña na ke'é na ndi'i saá noo ña on vá'a, ña kúu ña kí'vi ta kuachi ñoyívi xí'in inkā ña'a ná on sĭví kúu ñásí'í ra, án kí'vi ña'a kuachi ñoyívi xí'in inkā ta ta on sĭví kúu yĭí ñá, xí'in ndi'i inkā noo ñakini ña ké'é ñivi xí'in inkā ña'a án ta, xí'in kuachi ña xá'ni ñivi inkā ñivi, ²² xí'in ña kĭsa kuí'ná na, ta xí'in ña kóni na kukomí na ndi'i ñakuíká, ta xí'in ña ké'é na ndi'i saá noo ña on vá'a, ta xí'in ña sándá'ví na ñivi, ta xí'in ña nda lo'o on vása násita xí'in mĭi na noo ña ké'é na ña on vá'a, ta xí'in ña kĭsa kuí'ni na, ta xí'in ña ká'an vatá na, ta xí'in ña kúsĭi ini na kĭsa ká'no xí'in mĭi na, ta xí'in ña xáni ini na ndi'i noo ña on vása ndáya'ví. ²³ Ndi'i ña on vá'a yó'o vaxi ini ñivi ta ndása ña nduu na nayakuaa noo Ndios —káchí taJesús.

*Ñayó'o ká'an xq'q ñii ña'a ná kĭxi xĭka
ta kandixa ná taJesús
(Mt. 15:21-28)*

²⁴ Ta kee taJesús xí'in naxíka xí'in ra, ta ku'a'an na ñii xiiña noo yóo yatin ñoo Tiro xí'in Sidón. Nĭkĭ'vi ra ñii ve'e, ta on xĭin ra ña konĭ ñivi míchí yóo ra, ta ñi-kivi koo se'é ra noo na. ²⁵ Ta ñii ña'a, yóo ñii ñálo'o sa'ya ná, ta kómĭ ñálo'o yó'o nímā ndiva'a. Tá ña'a yó'o xĭni ná míchí yóo taJesús, ta kĭxaa ná ta xĭkuxítĭ ná noo ra. ²⁶ Ñii ña'a on sĭví ñájudía kúu ñá, nave'e ná kee na ñoo Grecia, ta kaku

ñá ñoo Siria Fenicia. Ta xaku ndá'ví ñá ñoo taJesús tava ra níma ndiva'a sáxo'vi sa'ya ñá. ²⁷ Ta nika'an ra xí'in ñá:

—Si'na xíni ñó'ó taxi ndi ña kuxu sa'ya ndi nda xaa ini na, saá chi on vása va'a tava ñivi sita va'a ña xíxi sa'ya na, ta sakana na ña ñoo tí ina kuxu rí ña —káchí ra.

²⁸ Ta ndakuijn ñá:

—Ndixa, Tata. Ta saá ni, tí ina ñó'o tixin mesa xíxi rí ña chachi ña sákoyo naválí ñoo ño'o —káchí ñá.

²⁹ Ta taJesús nika'an ra:

—Xa'a to'on ñava'a ndakuijn ún, vitin no'o ún ve'e ún, xa kee níma ndiva'a ña sáxo'vi sa'ya ún.

³⁰ Ta naxaa ñá ve'e ñá, ta kándú'u sa'ya ñá ñoo xito, on koo ka níma ndiva'a kómí ñá.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi sandúva'a ra
ñii taa só'ó ta ñí'í ra*

³¹ Ta saá kee taJesús ñii xiiña yó'o ñoo yoo yatin ñoo Tiro ta ñiya'a yatin ra ñoo Sidón, ta kua'an ra ñiya'a ra ñii xiiña naní ña Decápolis, ta ñixaa ra yatin ñini Galilea.

³² Ta ñii taa tasó'ó ta ñí'í ra kua'an ra xí'in sava ñivi, ta kixaa na ta ndukú na ñoo taJesús ña chinóo ra nda'a ra tayó'o xa'a ña sanda'a ña'a ra. ³³ Ta taJesús tava síin ra tasó'ó yó'o, ta chikaa ra nduku nda'a ra ini so'o tayó'o. Ta chikaa ra tásii yu'u ra ñoo nduku nda'a ra ta chiso ra tásii yó'o ñoo yaa tasó'ó tañí'í. ³⁴ Ta nakoto ndaa taJesús ñoyívi ñino, ta si'na ñii kónó va'a tava ra tachi ra, ta nika'an ra to'on yó'o:

—¡Efata!

To'on aramaico yó'o káchí ña: ¡Ná ñona!

³⁵ Ta nika'an ra saá, ta xandikon ñixona so'o tayó'o, ta nduva'a yaa ra, ta kúchiño kixá'á va'a ká'an ra. ³⁶ Ta taJesús xa'nda chiño ra ñoo na xini ña ke'é ra, ña on ndato'on na xí'in nda ñii ñivi ndasaá nda'a tayó'o. Vará nika'an ka ra xí'in na ndukú ra ñayó'o ñoo na, ta saá ni,

nduxa ndato'on na xí'in inka nivi ndasaá nduva'a tasó'ó.

³⁷ Ta naka'nda ní ini na ndóo na, káchí na saá:

—Tayó'o ké'é ra ndi'i ñava'a. Sánd'a ra nasó'ó ta va'a xini so'o na, ta nañí'í va'a ká'an na —káchí na.

8

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi taxi ra xixi komi mil nivi
(Mt. 15:32-39)*

¹ Nii kivi nakutá'an ku'a ní nivi xí'in taJesús. Ta on koó ña kuxu na, ta taJesús kana ra naxíka xí'in ra vaxi na noo ra, ta nika'an ra xí'in na, káchí ra saá:

² —Kúndá'ví ní ini i xini i nivi, chi xa unj kivi ndóo na yó'o ta on koó ña kuxu na. ³ Xí'í ní na soko, ta on xijn i ti'ví i na no'o na kotō kivi nduú na yichi, chi sava na kixi na xíká ní —káchí ra.

⁴ Ta ndakuiin naxíka xí'in ra:

—¿Míkía sata yó sita va'a kuxu ndi'i nanivi, chi vichí ní káa yó'o? —káchí na.

⁵ Ta nindaqa to'on taJesús naxíka xí'in ra:

—¿Ndasá sita va'a kómí ndó?

—Yóo uxá sita va'a —káchí na.

⁶ Ta saá nika'an ra xí'in nivi kundoo ndi'i na noo ño'o. Ta ki'in ra uxá sita va'a yó'o, ta nika'an ra, káchí ra saá:

—Tata Yivá yó Ndios, táxa'vi ña'á ún taxi ún ñaxíxi.

Ta ta'ví ra sita va'a yó'o, ta taxi ra ña nda'a naxíka xí'in ra, ta nayó'o nataxi na ña nda'a nivi kuxu na. ⁷ Ta yóo sava tiaká válí, ta nika'an ra táxa'vi ña'á Ndios, ta taxi ra rí nda'a naxíka xí'in ra ña taxi na rí nda'a nivi kuxu na. ⁸ Ta nani xixi ndi'i nivi nda nixaa ini na. Ta naxíka xí'in taJesús naki'in na uxá chikiva sita va'a xí'in tiaká ña kindoo ndoso. ⁹ Ta ndi'i na xixi yó'o xikuu na komi mil nivi. Ta taJesús nika'an ra nindayi ra nivi yó'o, ta kuano'o na. ¹⁰ Ta saá ndaa ra tón barco xí'in naxíka xí'in ra, ta ku'a'an ra ñii xiiña naní ña Dalmanuta.

*Ñayó'o ká'an xa'a nafariseo
kivi ndukú na ñii milagro ñoo taJesús
(Mt. 16:1-4; Lc. 12:54-56)*

¹¹ Ta nafariseo kixaa na ñoo taJesús. Ta ká'an na to'on kuáchí xí'in ra ña kóni na koto ndoso na ra, káchí na saá:
—Ke'é ún ñii milagro ña kundaa ini ndi tá ndixa Ndios ti'ví yó'ó.

¹² Ta taJesús ñii kónó va'a tava ra tachi ra, ta nika'an ra xí'in na:

—¿Ndachun ndukú ndó'ó ña ke'é i ñii milagro koto ndó?, chi xa nikel'é i ku'a ní milagro. Ndixa ká'an i xí'in ndó, on ke'é ka i inka milagro ñoo ndó.

¹³ Ta saá taJesús sandakoo ra na, ta tuku ndaa ra tón barco, ku'a'an ra inka xiiña ñoo mini.

*Ñayó'o ká'an taJesús ndato'on ra
xa'a ña on vá'a sána'a nafariseo
(Mt. 16:5-12)*

¹⁴ Ta kee naxíka xí'in taJesús ku'a'an na xí'in tón barco yó'o, ta nandoso na kuni'i na sita va'a ko'on na, kuiti ñii laá sita va'a nákaa ndíso na ku'a'an na. ¹⁵ Ta nika'an taJesús xí'in na:

—Koto va'a ndó, on naki'in ndó levadura* nafariseo, xí'in levadura taHerodes —káchí ra.

¹⁶ Ta nika'an naxíka xí'in ra xí'in tá'an na, káchí na saá:
—Ká'an ra saá xí'in yó chi on koó sita va'a ní'i yó.

¹⁷ Ta kundaa ini taJesús yukía nika'an xí'in tá'an na, ta káchí ra saá xí'in na:

—¿Ndachun ká'an xí'in tá'an ndó: “On koó sita va'a ní'i yó”, káchí ndó? ¿Án on vása xini ndó, ta kundaa ini ndó? ¿Ndachun toon ní ini ndó ta on xijin ndó kandixa ndó? ¹⁸ Yóo nduchu ñoo ndó ta on vása xito ndó. Yóo so'o ndó ta on vása xini so'o ndó. ¿Án on vása náka'an

* 8:15 Levadura kúu ña yiyá ña sánaño yuxan.

ndó ña xini ndó? ¹⁹ Tá ta'ví i o'on sítá va'a ña xixi o'on mil nivi, ¿ndasaá chikiva saktú ndó sítá va'a ña kindoo ndoso naki'in ndó?

—Uxu ovi chikiva sítá va'a naki'in ndi —káchí na, ndakuijn na.

²⁰ —Tá ta'ví i uxa sítá va'a xa'a na komi mil nivi, ¿ndasaá chikiva saktú ndó sítá va'a ña kindoo ndoso naki'in ndó? —káchí ra.

Ta ndakuijn na:

—Uxa chikiva naki'in ndi.

²¹ Ta nika'an ra xí'in na:

—Ta saá ni, ¿án nda vitin on kivi kundaá ini ndó?

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi sanda'a ra
ñii takuáá ñoo Betsaida*

²² Ta kixaá na ñoo Betsaida, ta ñii taa takuáá nduchu noo kua'an ra xí'in nivi, ta kixaá na noo taJesús, ta xaku ndá'ví na noo ra ña tondaa nda'a ra takuáá ña nakoto nduchu noo ra. ²³ Ta taJesús tijn ra nda'a takuáá ta kua'an ra xí'in ra, kee ra nda noo ñoo lo'o yó'o. Tá chinóo taJesús tási yu'u ra nduchu noo takuáá, ta chinóo ra nda'a ra sata tayó'o, ta nindaká to'on taJesús ra:

—¿Án xa va'a xító ún vitin?

²⁴ Ta ndani'i ra noo ra xító ra, ta nika'an ra xí'in taJesús:

—Xító i nataa, ndatán káa yiton saá káa na, ta xíka na —káchí ra.

²⁵ Ta tuku nitondaa nda'a taJesús sata nduchu noo tayó'o. Ta nixoná nduchu noo ra, ta nduva'a ra, tandra va'a xító kaxín ra ndi'i ña yóo. ²⁶ Ta taJesús tiví ra tayó'o kuano'o ra ve'e ra, ta káchí ra saá xí'in ra:

—On ki'vi ún ñoo lo'o yó'o, ta on ndato'on ún xí'in nivi ndasaá nda'a ún.

Ñayó'o ká'an xa'a taPedro kivi nika'an ra ndí taJesús kúu Cristo ta ti'vi Ndios sakaku nivi ñoyívi yó'o

(Mt. 16:13-20; Lc. 9:18-21)

²⁷ Ta kee taJesús kua'an ra xí'in naxíka xí'in ra ñii xiiña noo yóo yatin ñoo Cesarea Filipino. Tá kua'an ra yichi, nindaqa to'on ra naxíka xí'in ra:

—¿Yukía káchí nivi xa'a i yu kúu i?

²⁸ Ta ndakuijn na, káchí na saá:

—Sava nivi ká'an yó'ó kúu ún taJuan ta sakuchu nivi. Sava na ká'an yó'ó kúu ún taprofeta Elías, ta inka na ká'an yó'ó kúu ún inka taprofeta ta xitaku xina'á.

²⁹ Ta nindaqa to'on ra na:

—Ta miji ndó, ¿yukía káchí ndó yu kúu i?

Ta ndakuijn taPedro, nika'an ra:

—Yó'ó kúu Cristo, taa ta ti'vi Ndios sakaku nivi ñoyívi yó'o.

³⁰ Ta taJesús nika'an ra xí'in na:

—Ta on ka'an ndó xí'in nda ñii nivi yu kúu i.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús ndátoto'on ra ña ka'ni na ra

(Mt. 16:21-28; Lc. 9:22-27)

³¹ Ta saá kixá'á taJesús ndátoto'on ra xí'in naxíka xí'in ra kivi vaxi naxikua'a noo najudío, xí'in na sáná'a ndayí Ndios xí'in naná'no noo nasutu on kua'a na kandixa na ra ta saxo'vi ní na ra. Ta ka'ni na ra, ta kivi unj natakü ra, ke'é Ndios. ³² Ta nika'an kaxín ra xí'in na xa'a ña xo'vi ra. Ta taPedro tava síin ra taJesús, ta kixá'á ninña ra xí'in taJesús xa'a ña nika'an ra. ³³ Ta ndikó koo taJesús xíto ra noo naxíka xí'in ra, ta nika'an ra xí'in taPedro, káchí ra saá:

—¡Kuta'a ún noo i, ñandiva'a ká'no! Ta yó'ó taPedro on vása xáni ini ún ndátán xáni ini Ndios. Ta kuiti xáni ini ún ndátán xáni ini nivi —káchí taJesús xí'in taPedro.

³⁴ Ta saá kana taJesús ndi'i nivi vaxi na noo ra, ta kana ra naxíka xí'in ra, ta nika'an ra xí'in na:

—Ndi'i nivi na kóni kundikōn yi'i xini ñó'ó sandakoo na ndi'i ña káchí ini mji na, ta kusokó na tón cruz mji na† ta kundikōn na sata i. ³⁵ Ndi'i nivi na ndasaá kuiti ndúkú ña kutaku va'a na ñoyívi yó'o, ta on xijn na xo'vi na xa'a i, ta nayó'o on kuchiño na kutaku na xí'in Ndios. Ta nivi na on vása ndi'i ini ndukú kutaku va'a na ñoyívi yó'o, xa'a ña kundikōn na yi'i ta ndato'on na to'on i xí'in nivi, nayó'o kúu nivi na kutaku xí'in i. ³⁶ Tá kómí nivi ndi'i ñakuíká ñoyívi yó'o, ta on vása táku ndino'o na noo Ndios, ta nda maní kúu ña. ³⁷ Saá chi on kuchiño na cha'vi na xí'in ndi'i ñakuíká kómí na xa'a ña kutaku na xí'in Ndios. ³⁸ Kua'a ní nivi na táku vitin kúu na on vá'a, na on vása kándixa Ndios. Ta saá tá yóo nivi na kúka'an noo xa'a yi'i xí'in xa'a to'on i noo inká nivi, ta saá yi'i, ta ta kixi noo Ndios, kuka'an noo i xa'a nayó'o noo Ndios kivi ña ndikó i ñoyívi yó'o xí'in ndi'i ndee ña va'a ña yé'e ña kómí Yivá i Ndios, ta kixaa naángel yi' xí'in i —káchí taJesus xí'in na.

9

¹ Ta nika'an taJesus xí'in na:

—Ndixa ká'an i xí'in ndó, sava ndó'ó na ndóo vitin, kutaku ka ndó ña kivi koni ndó ña xá'nda chiño Ndios xí'in ndee ká'no ra —káchí taJesus xí'in na.

*Ñayó'o ká'an xa'a kivi nataxa taJesus,
xini uní taxíka xí'in ra*

(Mt. 17:1-13; Lc. 9:28-36)

² Niya'a iño kivi ta taJesus nakaxin ra uní taxíka xí'in ra, taPedro, taJacobo xí'in taJuan, ta kua'an na xí'in ra ñii yuku síkón. Ta kán xini na nasama noo taJesus. ³ Ta nataxa tikoto ra, nduu yaa kachi ña, ta nda ñii nivi ñoyívi yó'o on kivi nakata na tikoto ña yaa ní ndatán yóo tikoto

† 8:34 To'on kusokó na tón cruz mji na kóni kachí ña: Xini ñó'ó koo ti'va nivi ña xo'vi na ta ndákuiti kivi na xa'a ña ndikōn na taJesus.

ra. ⁴ Ta saá n̄t̄ivi taMoisés xí'in taElías, ndát̄o'on na xí'in taJesús. ⁵ Ta n̄ka'an taPedro xí'in taJesús:

—Tata Maestro, va'a ní ndóo yó yó'o. Va'a ná kasa va'a ndi un̄i tia'va, ñii ña koo m̄i ún, ñii ña koo taMoisés, ta inka ña koo taElías —káchí taPedro xí'in ra.

⁶ N̄ka'an taPedro saá chi on vása kúndāa ini ra yukía ka'an ra, chi na yí'ví ní kúu un̄i na saá. ⁷ Ta noo ñii v̄iko chée nda noo yíta nataa yó'o, ta n̄isa'vi na t̄ixin v̄iko, ta t̄ixin v̄iko yó'o kixi to'on ña n̄ka'an Ndios, káchí ra saá:

—Tayó'o kúu Sa'ya i, ta kí'vi ní ini i x̄ini i. Ta koni so'o va'a ndó to'on ña ka'an ra —káchí Ndios.

⁸ Ta nakoto na, ta xand̄ikon nda ñii n̄ivi n̄i-xini ka na, nda ñii laá kuiti taJesús ñ̄indichi noo na.

⁹ Ta vaxi noo na yuku yó'o, ta taJesús xa'nda chiño ra noo na ña on ndato'on na xí'in nda ñii n̄ivi xa'a ña sakán x̄ini na. Tá kixaa k̄ivi k̄ivi ra ta nataku ra, saá kivi ndato'on na xí'in n̄ivi. ¹⁰ Ta ch̄ikāa va'a na ña x̄ini na ini m̄i na, ta on vása ní-ndato'on na ñayó'o xí'in inka n̄ivi. Ta n̄indāka to'on xí'in tá'an na yukía káchí ña “nataku ra.” ¹¹ Ta n̄indāka to'on na taJesús:

—¿Ndachun ká'an na sáná'a ndayí Ndios ndí si'na x̄ini ñó'ó kixi taElías, ta saá kixaa ta ta ti'ví Ndios sakaku ra n̄ivi ñoyívi yó'o? —káchí na.

¹² Ta ndakuijn taJesús:

—Ndixa taElías si'na x̄ini ñó'ó kixaa ra, ta ndasa va'a ra ndi'i ña'a. Ta, ¿ndachun káchí to'on Ndios ña n̄itaa na x̄ina'á, ta ta kixi noo Ndios x̄ini ñó'ó xo'vi ní ra ta nan̄ivi kuchiton na ra? ¹³ Ta yí'i ká'an i xí'in ndó, xa kixi taElías, ta ke'é na xí'in ra ndi'i ña on vá'a káchí ini m̄i na, ndatán káchí to'on Ndios ña n̄itaa na xa'a ra kuiya x̄ina'á —káchí taJesús xí'in na.

*Ñayó'o ká'an xá'a taJesús kivi sanda'a ra
ñii talo'o ta kómí nímā ndiva'a
(Mt. 17:14-21; Lc. 9:37-43)*

¹⁴ Ta kixaa taJesús xí'in unj taxíka xí'in ra noo ndóo inka naxíka xí'in ra, ta xini ra nakutá'an kuá'a ní nivi noo na, ta na sáná'a ndayí Ndios náa na xí'in naxíka xí'in taJesús.

¹⁵ Ta nivi xini na taJesús, naka'nda ini na, ta xíno na nixaa na noo ra chindeé ña'á na. ¹⁶ Ta taJesús nindaka to'on ra nivi yó'o:

—¿Yukía náa ndó xá'a xí'in na?

¹⁷ Ta ñii tatá'an nanivi yó'o ndakuijn ra:

—Tata maestro, kixaa i xí'in talo'o sa'ya i noo ún, chi nímā ndiva'a tfin ní ña ra ta on kivi ka'an ra. ¹⁸ Tá tfin ña ra sákana ña ra noo ño'o, kée chikiño yu'u ra, anda náxaxi no'o ra, ta nda'a ra xí'in xa'a ra ñii kútoon ña ta kisin ña. Xa nindukú i noo naxíka xí'in ún ña tava na nímā ndiva'a yó'o, ta on vása ní-kuchiño na —káchí ra.

¹⁹ Ta ndakuijn taJesús, nika'an ra xí'in na:

—¿Nivi na on xijn kandixa Ndios kúu ndó'ó! ¿Ndasaá ka kivi xini ñó'ó kutaku i xí'in ndó? ¿Nda ama kündeé ini i xí'in ndó? Ta vitin, va'a taxi ndó ná kixi talo'o yó'o noo i —káchí taJesús.

²⁰ Ta kixaa talo'o noo taJesús. Tá nímā ndiva'a xini ña taJesús, ta xandikon tjin ña talo'o, ta kini ní sakisin ña ra, ta nakava ra noo ño'o ta kixá'á ra kée nda'a ra, kée xa'a ra. Ta kée chikiño yu'u ra. ²¹ Ta taJesús nindaka to'on ra yivá talo'o:

—¿Ama kixá'á ra ndó'o ra kue'e yó'o?

Ta nika'an yivá talo'o:

—Kixá'á ña xí'in ra nda lo'o ra. ²² Kuá'a ní yichi sákana ña ra noo xixi ño'o, ta kuá'a ní yichi sákana ña ra ini takuií, chi kóni ña ka'ni ña ra. Tá kuchiño ún, ta chindeé ún ndi'i. Kundá'ví ini ún koni ún ndi'i, ta sanda'a ún ra —káchí yivá talo'o.

23 Ta nika'an taJesús:

—¿Ndachun ká'an ún, án kúchiño i? Ta mi ún, ¿án kúchiño ún kandixa ún Ndios? Chi xí'in nivi na kándixa, ta Ndios kúchiño ra kasa ndivi ra ndi'i saá noo ñava'a xí'in na.

24 Ta xandikōn yivá talo'o nika'an ra:

—Kándixa i Ndios. Chindeé ún yi'i ná kandixa ka i.

25 Ta xini taJesús kua'a ní ka nivi xíno na kixaa na noo ra, ta nika'an ra xí'in níma ndiva'a, káchí ra saá:

—Níma só'ó, níma ñí'í, yi'i xá'nda chiño i noo ún, kee ún talo'o ta on tiin ka ún ra —káchí ra.

26 Ta ninda'yi níma ndiva'a, ta tuku sakisin ña ra ta sakana ña talo'o noo ño'o, ta saá kee ña ra. Ndatán káa ta nixi'i, saá káa talo'o kándú'u ra, ta kua'a ní nivi nika'an na:

—Nixi'i ra —káchí na.

27 Ta taJesús tijn ra nda'a talo'o ta ndaní'i ña'á ra, ta nakundichi talo'o.

28 Tá niki'vi taJesús ve'e, ta naxíka xí'in ra ninda'ka to'on se'é na ra:

—¿Ndachun on vása ní-kuchiño ndi tava ndi níma ndiva'a yó'o?

29 Ta ndakuijn taJesús, nika'an ra xí'in na:

—Saá chi ñaníma ndiva'a tá'an ña xikomí talo'o yó'o, xíni ñó'ó koo so'on ndó ta ka'an ní ndó xí'in Ndios, saá kuchiño tava ndó ña —káchí taJesús.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús ndátō'on tuku ra xa'a ña kivi ra
(Mt. 17:22-23; Lc. 9:43-45)*

30 Ta taJesús xí'in naxíka xí'in ra kee na ñoo yó'o ta nija'a na ñii xiiña estado Galilea. Ta taJesús ni-xiin ra ña kundaa ini nivi míchí kua'an ra, 31 saá chi xíni ñó'ó saná'a ra naxíka xí'in ra, ta kixá'á ra ká'an ra xí'in naxíka xí'in ra, káchí ra saá:

—Ñii kivi ña vaxi ñii taa nataxi ra yi'i, ta kúu taa ta kixi noo Ndios, nda'a nivi. Ta nayó'o ka'ni na yi'i, ta tondaã kivi uní nataku i, ke'é Ndios —káchí taJesús xí'in na.

³² Ta naxíka xí'in ra on vása ní-kundaã ini na yukía káchí to'on ña nika'an ra xí'in na, ta yí'ví na ndaka to'on na ra yukía kóni kachí ña ká'an ra.

Ñayó'o ká'an xa'a yu kúu taká'no ka noo xá'nda chiño Ndios

(Mt. 18:1-5; Lc. 9:46-48)

³³ Ta kixaa taJesús xí'in naxíka xí'in ra ñoo Capernaum. Ta yóo taJesús ve'e, ta nindaã to'on ra na:

—¿Yukía náa ndó xa'a vaxi yó yichi?

³⁴ Ta nayó'o tásíin ndóo na, on vása ndakuiin na, chi yichi ninãa na xí'in tá'an na xa'a yu kúu ta ká'no ka noo ndi'i na. ³⁵ Ta xikoo taJesús noo táyi, ta kana ra uxu ovi naxíka xí'in ra vaxi na noo ra, ta nika'an ra xí'in na:

—Tá ñii taa kóni ra kuu ra taká'no, xíni ñó'ó nduu ra ta kisa nino xí'in mij, ta kuu ra ta kisa chiño noo inka nivi.

³⁶ Ta kana ra ñii talo'o, ta nika'an ra xí'in ra nakundichi ra ma'ño noo naxíka xí'in ra. Ta ndaní'i ra talo'o yó'o ta xinomi ndaa ña'á ra, ta nika'an ra xí'in na:

³⁷ —Ndi'i nivi xa'a ña kándixa na yi'i, ta náki'in va'a na naválí, kóni kachí ña saá: ndí yi'i náki'in va'a na. Ta ndi'i nivi na náki'in va'a yi'i, kóni kachí ña saá: ndí náki'in va'a na Ndios, ta ti'ví yi'i kixaa i.

Ñayó'o ká'an, nivi na on vása sáq ini xíni taJesús, nayó'o kúu na yóo yu'ú xí'in ra

(Lc. 9:49-50; Mt. 10:42)

³⁸ Ta nika'an taJuan xí'in taJesús:

—Tata Maestro, xíni ndi ñii taa táva ra nima ndiva'a. Xá'nda chiño ra noo nima ndiva'a xí'in ndayí ún, káchí ra. Ta nika'an ndi xí'in ra sandakoo ra ña ké'é ra saá, chi on sivi ta ndíkon sata ún xí'in ndi kúu ra.

³⁹ Ta taJesús nika'an ra xí'in na:

—On kasi ndó noo ra, chi yóo yu'ú takán xí'in mji yó. Nda ñii nivi na ké'é milagro xí'in inka nivi ta xá'nda chiño na xí'in ndayí i, on kivi kama ní ka'an na ña on vá'a xa'a i, ⁴⁰ chi nivi na on vása sáa ini xíini mji yó, nayó'o kúu na yóo yu'ú xí'in mji yó. ⁴¹ Ndixa ká'an i xí'in ndó, ndi'i nivi na táxi lo'o takuí ko'o ñii ndó'ó, chi ndíkon ndó yi'i ta kúu Cristo, nayó'o naki'in na ñava'a nda'a Ndios kivi ña vaxi —káchí taJesús xí'in na.

Ñayó'o ká'an xa'a ña yiyo ki'vi nivi kuachi
(Mt. 18:6-9; Lc. 17:1-2)

⁴² Ta tuku nika'an taJesús saá xí'in na:

—Tá yóo nakuálí na ndíkon yi'i, ta nivi na chinda'a nakuálí yó'o ki'vi na kuachi, jndá'ví ní nivi yó'o! Va'a ka si'na inka nivi ná katón na ñii yuu ká'no síkon nayó'o, ta sakana ña'a na noo kónó va'a ini takuí, ña on chinda'a na nakuálí ki'vi na kuachi. ⁴³ Tá ñii nda'a ndó kúu ña chinda'a ndó'ó kuan ki'vi ndó kuachi, ta saá va'a ka kandoso ndó ña. Chi va'a ka kutaku ndó xí'in ñii laá nda'a ndó, noo ña ko'on ndó xí'in ovi nda'a ndó ndaya noo xíxi ño'o ndi'i saá kivi, ⁴⁴ noo on vása xí'i títikusú, ta ni on vása ndá'va ño'o ña xíxi. ⁴⁵ Tá ñii xa'a ndó kúu ña chinda'a ndó'ó kuan ki'vi ndó kuachi, ta saá va'a ka kandoso ndó ña. Chi va'a ka kutaku ndó xí'in ñii laá xa'a ndó, noo ña ko'on ndó xí'in ovi xa'a ndó ndaya noo xíxi ño'o ndi'i saá kivi, ⁴⁶ noo on vása xí'i títikusú, ta ni on vása ndá'va ño'o ña xíxi. ⁴⁷ Tá ñii nduchú noo ndó kúu ña chinda'a ndó'ó kuan ki'vi ndó kuachi, ta va'a ka tava ndó ña. Chi va'a ka kutaku ndó xí'in ñii laá nduchú noo ndó, noo ña ko'on ndó xí'in ovi nduchú noo ndó ndaya, ⁴⁸ noo on vása xí'i títikusú, ta ni on vása ndá'va ño'o ña xíxi.

⁴⁹ 'Ta saá ndi'i na kóni ko'on yichi Ndios xíni ñó'ó koo ti'va na ña xo'vi lo'o na vitin ña nduu na nandii noo Ndios.

⁵⁰ Ña va'a kúu ñii yo'va. Tá yóo ñii ña on vása yo'va, ta on kúchiño ka nduva'a ña. Ndixa xíni ñó'ó kuu ndó nivi na va'a ndatán yóo ñii yo'va, ta xíni ñó'ó ke'é ndó ñava'a xí'in nivi, ta vivíi kutaku ndó xí'in ndi'i na —káchí taJesús xí'in na.

10

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi saná'a ra
ña on vá'a sandakoo va'a taa ñásí'í ra
(Mt. 19:1-12; Lc. 16:18)*

¹ Ta taJesús kee ra ñoo Capernaum ta kua'an ra estado Judea ta nixaa ra inká tá'ví yu'u yuta Jordán. Tuku nakutá'an kua'a ní nivi noo ra, ta ndatán yóo chiño ké'é ra ndi'i saá kivi, tuku sáná'a ra nivi. ² Ta sava nafariseo kixaa na noo ra ña koto ndoso ña'á na, ta nika'an na xí'in ra:

—¿Án yóo yichi ñii taa sandakoo va'a ra ñásí'í ra?

³ Ta ndakuiin taJesús, káchí ra saá:

—¿Yukía ká'an ndayí Ndios ña ñitaa taMoisés xina'á?

⁴ Ta nika'an na:

—TaMoisés taxi ra ndayí nda'a taa ña kasa va'a ra tutu xa'a ña sandakoo va'a ra ñásí'í ra, ta ka'an ra xí'in ñá ndayi ra ñá ko'on ñá.

⁵ Ta ndakuiin taJesús:

—TaMoisés ñitaa ra ndayí yó'o chi ndó'ó najudío ni-xiin ndó chikaa ndó to'on Ndios ini ndó. ⁶ Ta xina'á kivi kixá'á kisa va'a Ndios ñoyívi yó'o, kisa va'a ra ñii taa xí'in ñii ña'a. ⁷ Xa'a ñayó'o ñii taa sandakoo ra yivá ra ta sandakoo ra sí'í ra ña tonda'a ra xí'in ñásí'í ra, ⁸ ta na ovi yó'o nduu na ñii nivi. Ta saá, on sí'í ka ovi nivi kúu na, saá chi ñii nivi kúu na noo Ndios. ⁹ Ta nivi na sanakutá'an Ndios, nda ñii inká nivi on vá'a sata'ví tá'an na nayó'o —káchí taJesús xí'in na.

¹⁰ Ta n̄ik̄i'vi na ve'e, ta nax̄ika x̄i'in taJesús tuku n̄indaḡa to'on ña'á na xa'a to'on yó'o. ¹¹ Ta ndakuiin taJesús:

—Tá ñii ṡaa sandakoo va'a ra ñás'í ra, ta tonda'a tuku ra, ṡayó'o k̄i'vi ra kuachi x̄i'in ñás'í ra ñaov̄i. ¹² Tá ñii ña'a sandakoo va'a ñá ȳi ñá, ta tonda'a tuku ñá, ñáyó'o k̄i'vi ñá kuachi x̄i'in ȳi ñá ṡaov̄i —káchí taJesús.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús
k̄i'vi chinóo ra nda'a ra s̄ini naválí
(Mt. 19:13-15; Lc. 18:15-17)*

¹³ Ta k̄ixaa n̄ivi x̄i'in naválí noo yóo taJesús ña chinóo ra nda'a ra s̄ini na, ta ndukú ra ñava'a noo Ndios xa'a na, ta nax̄ika x̄i'in ra n̄ika'an na x̄i'in n̄ivi yó'o:

—On kixi ndó x̄i'in naválí yó'o —káchí na.

¹⁴ Tá x̄ini so'o taJesús ña n̄ika'an nax̄ika x̄i'in ra, ta n̄isaa ra xa'a ñayó'o. Ta n̄ika'an ra x̄i'in nax̄ika x̄i'in ra:

—Taxi ndó naválí ná kixi na noo i, nda lo'o on kasi ndó na ña kixi na, chi n̄ivi na ndík̄on yichi noo xá'nda chiño Ndios, ndatán yóo naválí yó'o, saá yóo na. ¹⁵ Ndixa ká'an i x̄i'in ndó, tá on x̄in ndó kasa n̄ino x̄i'in m̄i ndó noo Ndios, ndatán n̄ino yóo ini naválí yó'o, ta on k̄ivi k̄i'vi ndó yichi noo xá'nda chiño Ndios.

¹⁶ Ta ndan̄i'i ra ta x̄inomi ndaa ra ñii ñii naválí yó'o, ta chinóo ra nda'a ra s̄ini na ta ndukú ra ñava'a noo Ndios xa'a na.

*Ñayó'o ká'an xa'a ñii ṡaa ṡakuíká ní
(Mt. 19:16-30; Lc. 18:18-30)*

¹⁷ Tá n̄aki'in taJesús kua'an ra, ta ñii ṡaa x̄ino ra k̄ixaa ra noo taJesús, ta x̄ikuxítí ra noo ra, ta n̄indaḡa to'on ña'á ra:

—Tata maestro, ṡaa va'a ini kúu ún, ¿nda chiño va'a x̄ini ñó'ó ke'é i, ta taxi Ndios ña kutaku i x̄i'in ra ndi'i saá k̄ivi ña vaxi?

¹⁸ Ta ndakuiin taJesús:

—¿Ndachun ká'an ún yí'i kúu taa tã vã'a ini? Saá chi on koó ndã ñii ñivi vã'a ini, ñii laá Ndios kuiti kúu tã vã'a ndino'o ini. ¹⁹ Xíni ún ndayí ña xa'nda chiño Ndios kasa ndivi ñivi. Káchí Ndios xí'in ñivi saá: “On kí'vi ndó kuachi ñoyívi xí'in inka ña'a ñá on sívi kúu ñásí'í ndó, ta on kí'vi ndó kuachi ñoyívi xí'in taa tã on sívi kúu yíi ndó, on ka'ni ndó ñivi, on kasa kuí'ná ndó ña kómí ñivi, on ka'an ndó ñavatá xa'a inka ñivi, on sandá'ví ndó ñivi ña kindaa ndó ña kómí na, ta kasa to'ó ndó yivá ndó, ta kasa to'ó ndó sí'í ndó”, saá káchí ndayí Ndios —káchí taJesús xí'in ra.

²⁰ Ta ñika'an tayó'o:

—Yí'i ndã lo'o i kisa ndivi i ndi'i saá ndayí yó'o —káchí ra.

²¹ Ndi'i xini so'o taJesús ta xito kaxín ra noo tayó'o xa'a ña ndato'on ra, ta ñiki'vi ini taJesús xini ña'á ra.

—Kúmaní inka chiño kasa ndivi ún. Kuá'an ún síkó ún ndi'i ñakuíká kómí ún, ta saní'i ún sí'ún nda'a nandá'ví. Ta saá kukomí ún ñakuíká ndino'o xí'in Ndios ñoyívi ñino. Tá ndi'i ke'é ún ñava'a yó'o, ta kixi ún kundikõn ún yí'i, ta koo ti'va ún xo'vi ún xa'a i —káchí taJesús xí'in ra.

²² Ta xini so'o tayó'o ña ñika'an taJesús, ta kúchuchú ní ini ra. Ta kee ra kuá'an ra, saá chi kuá'a ní ñakuíká kómí ra.

²³ Ta taJesús xito ra noo ndi'i naxíka xí'in ra, ta ñika'an ra xí'in na:

—¿Ndachun yo'vi ní kí'vi nakuíká yichi noo xá'nda chiño Ndios!

²⁴ Naxíka xí'in ra ñaka'nda ini na xini so'o na to'on yó'o. Ta tuku ñika'an taJesús:

—¿Ndachun yo'vi ní kí'vi ñivi yichi noo xá'nda chiño Ndios xa'a ña ndáa ní ini na ñakuíká na! ²⁵ Vará yo'vi ní tá kuchiño ñii tícanello ya'a rí yavi xa'a túkú, ta yo'vi ní ka kuchiño ya'a ñii takuíká yé'é ña kí'vi ra yichi noo xá'nda chiño Ndios —káchí taJesús xí'in na.

²⁶ Ta naxíka xí'in ra naka'nda ní ka ini na, ta nika'an xí'in tá'an na:

—Tá yo'vi ní ki'vi nakuíká yichi Ndios, ta, ¿yu kúu nivi kuchiño ki'vi na yichi Ndios ta kundoo na xí'in ra?

²⁷ Ta taJesús xito ra noo na, ta nika'an ra xí'in na:

—Nivi on kuchiño na sakaku xí'in mji na, ñii laá Ndios kúu ta kuchiño sakaku ña'á. Ndios kuchiño kasa ndivi ra ndi'i chiño. On koó ña yo'vi noo Ndios.

²⁸ Ta kixá'á taPedro nika'an ra xí'in taJesús:

—Ta mji ndi, xa sandakoo ndi ndi'i ñava'a ña xikomí ndi, xa'a ña ndikon ndi sata ún.

²⁹ Ta ndakuiin taJesús, nika'an ra xí'in uxu ovi naxíka xí'in ra:

—Ndixa ká'an i xí'in ndó, ndi'i nivi na sandakoo ve'e na, án ñani na, án ki'va na, án yivá na, án si'í na, án ñás'í na, án sa'ya na, án ño'o na, xa'a ña kundikon na yi'i ta ndato'on na to'on i xí'in nivi,³⁰ ta nayó'o naki'in na ñava'a noo Ndios. Ñoyívi yó'o Ndios taxi ra nda'a na kua'a ní ka ñava'a, andá ñii ciento ñava'a xa'a ñii ñii ñava'a ña sandakoo na, ña kúu ve'e na, xí'in ñani na, xí'in ki'va na, xí'in si'í na, xí'in sa'ya na, xí'in ño'o na, ta taxi ra ña xo'vi na xa'a ña kundikon na yi'i. Ta ñoyívi ñino Ndios taxi ra ña kutaku na xí'in ra ndi'i saá kivi ña vaxi.³¹ Ta saá kua'a ní nivi nanoó nduu na nivi nasondí'í, ta nivi nasondí'í vitin nduu na nivi nanoó —káchí taJesús xí'in na.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús
tuku nika'an ra ndí xíni ñó'ó kivi ra
(Mt. 20:17-19; Lc. 18:31-34)*

³² Ta kua'an na yichi kuan ndaa ñoo Jerusalén, ta taJesús kua'an si'na ra noo nanivi, ta nayó'o naka'nda ní ini na, ta yí'ví na ndikon na kua'an na sata ra. Ta tava síin taJesús na uxu ovi xíka xí'in ra, ta ndato'on ra xí'in na yukía kundo'o ra.

33 —Ta vitin kua'an yó ñoo Jerusalén, ta ñii taa nataxi ra yi'i, ta kúu taa ta kixi noo Ndios, nda'a naná'no noo nasutu, xí'in nda'a na sáná'a ndayí Ndios. Ta nayó'o kachí na yi'i xíni ñó'ó kivi i, ta nataxi na yi'i nda'a na on vása kúu najudío ka'ni na yi'i. 34 Ta kusiki na yi'i, kuaku ndaa na yi'i, kundaa na tásji yu'u na noo i, kani ní na yi'i xí'in kuártá, ta sondi'i ka'ni na yi'i. Ta kivi uní nataku i —káchí taJesús.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJacobo xí'in taJuan
kivi ndukú na ñii ñava'a noo taJesús
(Mt. 20:20-28)*

35 Ta taJacobo* xí'in taJuan, sa'ya taZebedeo, nitonda yatin na noo taJesús, ta nika'an na xí'in ra:

—Tata Maestro, kóni ndi ke'é ún ñii ñava'a xí'in ndi.

36 Ta ndakuiin taJesús:

—¿Ndá ñava'a kóni ndó ke'é i xí'in ndó?

37 Ta ndakuiin na:

—Tata, tá kixaa kivi ka'nda chiño ún ñoyívi, taxi ún ná koo ndi táyi tón kundichi siin kua'á ún xí'in táyi tón kundichi siin yitin ún.

38 Ta nika'an taJesús xí'in na:

—On vása kúnda ini ndó yukía ndúkú ndó noo i xa'a mii ndó. ¿Án ndixa kúndeé ndó xo'vi ní ndó ndatán xo'vi yi'i?

39 Ta ndakuiin na ovi yó'o:

—Kúchiño va ndi —káchí na xí'in taJesús.

Ta nika'an taJesús xí'in na:

—Ndixa xo'vi ní ndó ñii ki'va ndatán xo'vi yi'i, 40 ta on kúchiño taxi i ndayí kundoo ndó táyi tón kuita siin kua'á i xí'in siin yitin i. Saá chi Yivá i Ndios kúu taa ta chitoní yu kúu niivi kundoo táyi yó'o —káchí taJesús xí'in ovi tayó'o.

* 10:35 TaJacobo, inká kivi ra kúu Santiago.

⁴¹ Ta x̄in̄i s̄o'o in̄ka ux̄u nax̄ika x̄i'in taJesús yuk̄ía nduk̄ú ov̄i t̄aa yó'o noo ra, ta k̄ixá'á na nisaa ní na x̄ini na taJacobó x̄i'in taJuan. ⁴² Ta taJesús kana ra v̄axi ndi'i na noo ra, ta n̄ika'an ra x̄i'in na:

—X̄in̄i ndó na ndíso chiño noo na ñoo in̄ka xiiña, nayó'o k̄isa ká'no x̄i'in m̄ji na, ta yá'a ní ndeé xá'nda chiño na noo n̄ivi. ⁴³ Ta m̄ji ndó, on vá'a kutaku ndó saá. Tá ñii t̄aa kóni ra kuu ra taká'no noo ndó'ó, x̄in̄i ñó'ó nduu ra ta kasa chiño noo ndó. ⁴⁴ Tá ñii t̄aa kóni ra kuu ra tañoó noo ndó'ó, x̄in̄i ñó'ó nduu ra tamozo noo ndi'i ndó. ⁴⁵ Ta ȳi'i, t̄aa ta k̄ixi noo Ndios, k̄ixi i xa'a ña chindeé i n̄ivi, ta on s̄iví xa'a ña chindeé n̄ivi ȳi'i kúu ña k̄ixi i. Ta taxi x̄i'in m̄ji i ña kivi i, ta x̄i'in ñayó'o cha'vi i ña va'a saña kua'a ní n̄ivi noo ndi'i ña on vá'a ndíso na —káchí taJesús.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi sanda'a ra takuáa taBartimeo

(Mt. 20:29-34; Lc. 18:35-43)

⁴⁶ Ta k̄ixaa na ñoo Jericó. Tá kee taJesús kua'an ra x̄i'in nax̄ika x̄i'in ra x̄i'in kua'a ní n̄ivi ñoo yó'o, ta yóo ñii takuáa naní ra Bartimeo, sa'ya taTimeo, yóo ra yu'u yichi. Ta ndáka chi'ña si'ún kúu ra noo na yá'a yichi yó'o. ⁴⁷ Tá x̄in̄i s̄o'o ra yá'a taJesús, taño Nazaret, ta k̄ixá'á ra x̄i'in ndi'i ndeé ra n̄ika'an ra, káchí ra saá:

—Tata Jesús, sa'ya taDavid, † jná kundá'ví ini ún koni ún ȳi'i! —káchí ra.

⁴⁸ Ta n̄ivi na kua'an yichi n̄ika'an na x̄i'in ra:

—jKasi ún yu'u ún! —káchí na.

Ta ni-chikaa s̄o'o takuáa ña n̄ika'an na x̄i'in ra, ta k̄ixá'á ra ndeé va'a ka ká'an ra:

---

† 10:47 “Sa'ya taDavid” kóni kachí ña: Taa ta t̄i'ví Ndios ña sakaku ra n̄ivi. On vása kóni kachí ña sa'ya m̄ji tarey David, ta kuiti kóni kachí ña sa'ya ñani s̄kuá ra.

—Tata, sa'ya taDavid, jná kundá'ví ini ún koni ún yi'í!
—káchí ra.

⁴⁹ Ta xikundichi taJesús yichi yó'o, ta nika'an ra xí'in nivi yó'o:

—Kana ndó ra ná kixi ra noo i.

Ta saá kana na takuáá, káchí na xí'in ra:

—Chikaá ún ndee ini ún. Nakundichi ún, chi kána ra yó'ó kixi ún noo ra —káchí na xí'in ra.

⁵⁰ Ta saña ra tikachí ra, ta ñii kandeta ra nakundichi ra, ta kixaa ra noo taJesús. ⁵¹ Ta nika'an taJesús xí'in ra:

—¿Yukía kóni ún ke'é i xí'in ún?

Ta ndakuijn takuáá:

—Tata Maestro, kóni i sanda'a ún nduchü noo i ta va'a koto i —káchí ra.

⁵² Ta nika'an taJesús xí'in ra:

—Va'a kuano'o ún. Xa nduva'a nduchü noo ún, saá chi kándixa ún yi'í.

Ta xandikõn nda'a nduchü noo ra, ta xa va'a xíto ra, ta saá nakundikõn ra satã taJesús.

11

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi niki'vi ra ñoo Jerusalén

(Mt. 21:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

¹ Kivi kua'an taJesús xí'in naxíka xí'in ra yichi ña kua'an ñoo Jerusalén, ta nixaa na ñoo Betfagé yatin ñoo Betania. Ñoo yó'o ñó'o ña noo xíto ndaa xiki tón Olivo. Ta taJesús nika'an ra xí'in ovi naxíka xí'in ra, ² káchí ra saá:

—Kua'an ndó ñoo ña xíto ndaa ndó kaa. Tá nixaa ndó ñoo kaa, ta naní'i ndó ñii burro lo'o nó'ni rí, tí ta'an koso na kúu rí. Ta ndaxin ndó rí ta kixi ndó xí'in rí yó'o. ³ Tá yóo nivi na ndaka to'on ndó'ó: “¿Ndachun ndáxin ndó burro yó'o?”, káchí na xí'in ndó, ta ndakuijn ndó, kachí ndó saá xí'in na: “TaKá'no noo yó xinj ñó'ó rí, tá ndi'i xinj ñó'ó ra

rí, ta kama ní nataxi ra rí nda'a ndó”, kachí ndó xí'in na —káchí taJesús xí'in ovi naxíka xí'in ra.

⁴ Ta saá kua'an na, ta nixaa na ñoo, ta naní'i na ñii burro lo'o nó'ni ndaa rí ñoo ke'e yatin yé'é ñii ve'e, ta ndaxin na rí.

⁵ Ta sava na ndóo nindaqa to'on ña'a na:
—¿Ndachun ndáxin ndó rí? —káchí na.

⁶ Ta saá ndakuiin ovi tayó'o ñii ki'va ndatán nika'an taJesús xí'in na, ta na ndóo yó'o taxi na ndayí kua'an burro xí'in na. ⁷ Ta saá ndikó na kixaa na ñoo taJesús xí'in burro lo'o, ta chínóo na tikoto na sata rí, ta saá nakoso taJesús ta kua'an ra yichi. ⁸ Ta kua'a ní nivi chindoo na tikoto na yichi ñoo yá'a ra kua'an ra, ta sava nivi xa'nda na ñoo nda'a tón yiton, ta chindoo na nó yichi ñoo yá'a ra kua'an ra, saá kisa to'ó na ra.

⁹ Ta nivi na kua'an si'na ñoo ra xí'in na ndikon kua'an sata ra, ndeé ní kúsi'ini na, ta ká'an na, káchí na saá:

—¡Kasa ká'no yó Ndios! ¡Ná ke'é Ndios ñava'a xí'in tayó'o, ta ta kixaa xí'in ndayí Ndios! ¹⁰ ¡Ná ke'é Ndios ñava'a xí'in yó kivi ña kixá'á ka'nda chiño ra ñoo yó, ndatán nika'an Ndios xí'in xii síkuá yó tarey David! ¡Ná kanóo síkón ñato'ó Ndios! —káchí nivi na kua'an xí'in taJesús.

¹¹ Ta taJesús niki'vi ra ñoo Jerusalén ta niki'vi ra yé'é ve'e ño'o ká'no. Ta xito kaxín ra ñoo ndi'i ña'a ña yóo ini ve'e ño'o. Ta saá ndikó ra ñoo Betania xí'in uxu ovi naxíka xí'in ra, chi xa nikuua ní kúu ña.

*Ñayó'o ká'an xa'a ña satavi chi'ña taJesús tón higo
(Mt. 21:18-19)*

¹² Ta inka kivi ta kee na ñoo Betania ta kua'an na ñoo Jerusalén, ta taJesús xí'i ní ra soko. ¹³ Ta xini ra nda xiká ní ñii tón higo ta yóo yukú kuíi nda'a nó, ta saá kua'an ra koto ra án on koó kui'i nda'a nó. Tá nitondaa yatin ra ñoo

yóo yiton yó'o, ta nda ñii ku'i on koó, nina yuku kuiti yóo chi ta'an kixaa kivi ña koon higo. ¹⁴ Ta saá nika'an taJesús xí'in yiton tón higo, káchí ra saá:

—Nda ñii ka kivi ña vaxi, nda ñii nivi on kaxi na nda ñii ku'i nda'a ún —káchí ra.

Ta naxíka xí'in ra xini so'o na ña nika'an ra xí'in yiton yó'o.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi tava ra
ndi'i na síkó ke'e yé'é ve'e ño'o ká'no*

(Mt. 21:12-17; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹⁵ Ta nixaa na ñoo Jerusalén, ta taJesús niki'vi ra ke'e yé'é ve'e ño'o ká'no, ta kixá'a ra táva ra ndi'i na síkó xí'in na sáta ña kee na ko'on na. Ta sandiva ra mesa nivi na sama si'un, ta xata ra táyi na síkó tísata, ¹⁶ ta on vása ní-taxi ra ya'a nda ñii nivi na ndíso ñakía'vi yé'é ve'e ño'o.

¹⁷ Ta kixá'a ra saná'a ra nivi, káchí ra saá:

—Saá káchí to'on Ndios ña nitaa na xina'a: “Ve'e i kunaní ña ve'e noo ko'on ndi'i nivi ña ka'an na xí'in i”, káchí to'on Ndios. Ta ndó'ó, on vása va'a ké'é ndó, chi sanduu ndó ve'e yó'o ñii kavua nakuí'ná —káchí taJesús xí'in na.

¹⁸ Ta na sán'a ndayí Ndios xí'in naná'no noo nasutu xini so'o na ña nika'an ra, ta kixá'a na ndúkú na ndasaá koo ka'ni na taJesús, chi yí'ví ní na noo ra, xa'a ña ndi'i nivi náka'nda ini na xini so'o na ña sán'a ra. ¹⁹ Ta xa kóni kuñoó kúu ña, ta taJesús kee ra ñoo Jerusalén ta ndikó ra ñoo Betania.

Ñayó'o ká'an xa'a ña niyichi tón higo

(Mt. 21:20-22)

²⁰ Ta inká kivi xitaan ní, ndakoo na ta kua'an tuku na yichi ñoo Jerusalén, ta xini na xa niyichi tón higo, nda tio'o xa'a nó niyichi. ²¹ Ta naká'an taPedro to'on ña nika'an taJesús xí'in tón higo, ta nika'an ra xí'in taJesús:

—Tata Maestro, koto ún, niyichi tón higo tón satavi chi'ña ún kivi koni.

²² Ta ndakuiin taJesús, káchí ra saá xí'in naxíka xí'in ra:

—Kandixa ndino'o ini ndó Ndios. ²³ Ndixa ká'an i xí'in ndó, nda yukú ndó'ó ka'an ndó xí'in ñii xiki ká'no, kachí ndó si'a: “Kuta'a ún ta ko'on ún sakana xí'in mji ún noo miji”, tá on vása xíka ovi ini ndó, ta ndixa kandixa ndó kasa ndivi ña ña nika'an ndó xí'in ña, ta saá kundivi ña.

²⁴ Ta ká'an i xí'in ndó, tá kandixa ndino'o ini ndó Ndios, ta naki'in ndó ndi'i ña ndukú ndó noo ra. ²⁵ Tá ká'an ndó xí'in Ndios, tá on vá'a kóni ini ndó xini ndó inká niyi, ta va'a ka kasa ká'no ini ndó xa'a na, ta saá Yivá yó Ndios, ta yóo ñoyívi nino, kivi kasa ká'no ini ra xa'a kuachi ndó.

²⁶ Tá on xiin ndó kasa ká'no ini ndó xa'a inká niyi, ta saá Yivá yó Ndios, ta yóo ñoyívi nino, on kasa ká'no ini ra xa'a kuachi ndó —káchí taJesús xí'in na.

*Ñayó'o ká'an xa'a ñandayí ña kómí taJesús ke'é ra chiño
(Mt. 21:23-27; Lc. 20:1-8)*

²⁷ Ta kixaa tuku na ñoo Jerusalén. Ta xíka taJesús noo ke'e ye'é ve'e ño'o ká'no, ta na sáná'a ndayí Ndios xí'in naxikua'a noo najudío xí'in naná'no noo nasutu kixaa na noo ra, ²⁸ ta nindaqa to'on na taJesús:

—¿Míkía kixi ndayí ké'é ún ñayó'o? ¿Yu kúu na taxi ndayí nda'a ún ke'é ún chiño yó'o saá? —káchí na xí'in ra.

²⁹⁻³⁰ Ta ndakuiin taJesús:

—Ta yi'i kóni i ndaka to'on i ndó'ó ñii laá to'on. ¿Míkía kixi ndayí taJuan sakuchu ra niyi? ¿Án taxi Ndios ndayí nda'a ra? ¿Án niyi kúu na taxi ndayí nda'a ra ña sakuchu ra niyi? Tá ndakuiin ndó ña ndaka to'on i ndó'ó, ta saá ka'an i xí'in ndó míkía kixi ndayí ké'é i chiño yó'o —káchí taJesús xí'in na.

³¹ Ta saá kixá'á na ká'an tá'an xí'in mji na:

—¿Ndasaá koo ndakuiin yó vitin? Chi táná ka'an yó Ndios taxi ndayí nda'a taJuan, ta saá ndaka to'on taJesús mii yó: “¿Ndachun on vása ní-kandixa ndó ña nika'an ra?” ³² ¿Án kivi ka'an yó nivi kuiti kúu na taxi ndayí nda'a taJuan? —káchí na, ká'an tá'an na.

Ká'an tá'an na saá chi yí'ví na koto saá naño, chi ndi'i naño kándixa na ndí taJuan xikuu ra ñii taprofeta. ³³ Ta saá ndakuiin na, káchí na si'a xí'in taJesús:

—On xini ndi yu kúu na taxi ndayí nda'a taJuan —káchí na.

Ta saá taJesús nika'an ra xí'in na:

—Ta ni yi'i, on ka'an i xí'in ndó míkía kixi ndayí kómí i ña ké'é i chiño yó'o —káchí ra.

12

*Cuento yó'o ndátō'on xa'a nivi na on vá'a na táti ño'o
noo yóo tón uva*

(Mt. 21:33-46; Lc. 20:9-19)

¹ Ta kixá'á taJesús ká'an ra xí'in na, ndátō'on ra ñii cuento ña saná'a ra na, káchí ra saá:

—Saá ndo'o ñii taa, nataan ra tón uva. Ta kisa va'a ra ñii nama xino nduu ña ndi'i noo ño'o noo nataan ra tón uva. Ta xa'a ra noo ño'o ta kisa va'a ra ñii noo ko'on nduta tíuva, ta kisa va'a ra ñii torre noo kundoo nivi kundaa na tón uva yó'o. Ta saá satati ra ño'o ra xí'in tón uva inká nivi, ta kee ra kuá'an ra inká noo xíká ní. ² Ta kixaa yatin kivi ña ka'nda na tíuva yó'o, ta ta xí'in yiton tón uva ti'ví ra ñii tamozo ra kuá'an ra naki'in ra sava tíuva ña kuu ya'vi ra. ³ Ta nivi na táti ño'o noo yóo tón uva tjin na tamozo yó'o, ta kani ní na ra, ni-xiin na taxi na rí nda'a ra, ta saá ndikó vichí ra kuano'o ra. ⁴ Ta taa ta xí'in yiton tón uva tuku ti'ví ra inká taa kuá'an ra naki'in ra tíuva. Ta koon na yuu ra, ta'ví na siní ra, ta sakuka'an na noo ra, ta taxin na ra ndikó ra kuano'o ra ve'e tapatrón. ⁵ Ta taa ta xí'in

yiton tón uva tuku ti'ví ra inkā tamozo kuā'an ra, ta xa'ni na tayó'o. Ta saá ti'ví tuku ra kuā'a ní namozo kuā'an na, ta kani ní na sava nayó'o, ta xa'ni na sava nayó'o.

⁶ Ta saá on koó ka inkā na kúchiño ti'ví ra ko'on, ta nindoo ñii taa ta kúu sa'ya mii ra, ta kí'vi ní ini ra xini ra sa'ya ra yó'o. Ta saá ti'ví ra sa'ya ra kuā'an ra noo nivi na táti ño'o, chi xani ini ra: “Ndixa kasa to'ó na sa'ya mii yó”, ká'an ra. ⁷ Ta na táti ño'o xini na kixaa talo'o sa'ya ra, ta nika'an na xí'in tá'an na, káchí na saá: “Takaá kúu sa'ya ta nataan tón uva, ta sa'ya ra yó'o kúu ta naki'in ñakuíká xí'in ño'o yó'o táná kivi yivá ra. Na'a ndó ná ko'yo ka'ni yó ra, ta kindoo yó xí'in ndi'i ñakuíká ra”, káchí na. ⁸ Ta saá tiin na ra, ta xa'ni na ra, ta sakana na yiki koñu ra nda sata namā ña xino nduu noo yóo tón uva. Saá ndi'i cuento yó'o —káchí taJesús.

⁹ Ta taJesús nika'an ra xí'in nivi na xini so'o cuento yó'o: —¿Vitin yukia ke'é taa ta xí'in yiton tón uva? Ká'an i xí'in ndó, ndikó ra naxaa ra, ta sandi'i ra xa'a nivi na táti ño'o ra. Ta tuku satati ra ño'o ra inkā nivi.

¹⁰ ¿An on vása ní-ka'vi ndó to'on Ndios, ña káchí saá?: Yóo yuu ña ni-xiin nivi na kisa va'a ve'e koni ñó'ó na, ta mii yuu yó'o nduu ña yuu ñanoó nákaa xa'a ve'e.

¹¹ Ndios kúu ta kisa ndivi saá, ña'a livi ní kúu ña ke'é Ndios, ta mii yó náka'nda ini yó xini yó ñayó'o, káchí nivi, káchí to'on Ndios —káchí taJesús xí'in na.

¹² Ta saá xani sini na ndúkú na ndasaá koo tiin ña'a na, chi kundaa ini na cuento ña nika'an taJesús ndi ká'an ña xa'a na. Ta ni-kuchiño tiin na ra, chi yí'vi na ko'yo sa'ya nivi na ndóo yó'o. Ta saá kee na kuā'an na.

*Ñayó'o ká'an xa'a ña chá'vi nivi kota nda'a nagobierno
(Mt. 22:15-22; Lc. 20:20-26)*

¹³ Ta ti'ví na sava nafariseo xí'in na ndikon partido taHerodes kuā'an na noo taJesús ña sativi na ñii to'on

ka'an taJesús. ¹⁴ Ta kixaa na noo taJesús, ta nika'an na si'a xí'in ra:

—Tata maestro, xini ndi yó'ó kúu ún taa ta ká'an ñanda, ta on vása ndí'i ini ún ña ká'an nivi xa'a ña sáná'a ún, ta on vása náxaxin ún nivi, ta ñii ki'va ká'an ún xí'in ndí'i na. Sáná'a ún ñanda xa'a yichi Ndios. Ta vitin kóni ndi ndaka to'on ndi yó'ó, ¿án va'a cha'vi yó kota noo tarey César ñoo Roma? ¿Án on vá'a cha'vi yó ña? —káchí na xí'in ra.

¹⁵ Ta taJesús kúnda ini ra ndí na ovi yu'u kúu na, kóni na koto ndoso na ra, ta nika'an ra xí'in na:

—¿Ndachun kóni ndó koto ndoso ndó yi'i? Taxi ndó ñii si'ún ná koto i noo ña.

¹⁶ Ta taxi na ñii si'ún nda'a ra, ta xíto ra ña, ta nindaka to'on ra na:

—¿Yo na'ná, ta yo kivi kúu ña yóo noo si'ún yó'o?

Ta ndakuijn na:

—Si'ún yó'o kómí ña na'ná xí'in kivi tarey César —káchí na.

¹⁷ Ta nika'an taJesús xí'in na:

—Taxi ndó nda'a tarey César ña kúu kuenda ra, ta taxi ndó nda'a Ndios ña kúu kuenda Ndios —káchí taJesús xí'in na.

Ta naka'nda ní ini na chi va'a ní nika'an ra.

Ñayó'o ká'an xa'a nivi nixi'i ta natakú na

(Mt. 22:23-33; Lc. 20:27-40)

¹⁸ Nasaduceo kixaa na noo taJesús. Nasaduceo yó'o kúu na naná'no na sáná'a ta ká'an na ndí na nixi'i on vása natakú ka na. Ta nindaka to'on na taJesús:

¹⁹ —Tata maestro, ndayí Ndios ña ñitaa taMoisés, káchí ña saá: “Tá ñii taa nixi'i ra, ta on koó sa'ya ra ní-xiyo xí'in ñásí'i ra, ta ñani ra xini ñó'ó tonda'a ra xí'in ña nindoo yó'o, ña kivi koo sa'ya na. Ndatán koo sa'ya ta nixi'i, saá koo sa'ya nayó'o”, káchí ndayí ña ñitaa taMoisés. ²⁰ Ta,

¿yukía káchí yó'ó xá'a ñayó'o? Chi saá ndo'o taa, uxá ñani kúu ra. Tanóó tonda'a ra xí'in ñii ña'a, ta nixi'i ra, ta on koó sa'ya na ní-xiyo. ²¹ Ta ñani ra taovi tonda'a ra xí'in ñaña'a yó'o, ta nixi'i ra, ta on koó sa'ya na ní-xiyo. Ta ñani ra tauni tonda'a ra xí'in ñaña'a yó'o. Ñii ki'va ndo'o tanóó xí'in taovi, saá ndo'o tauni yó'o, nixi'i ra, ta on koó sa'ya na ní-xiyo. ²² Ta ñani ra takomi tonda'a ra xí'in ñaña'a yó'o, ta nixi'i ra, ta on koó sa'ya na. Ta ñani ra ta'on tonda'a ra xí'in ñaña'a yó'o, ta nixi'i ra, ta on koó sa'ya na. Ta ñani ra taiño tonda'a ra xí'in ñaña'a yó'o, ta nixi'i ra, ta on koó sa'ya na. Ta ñani ra tauxa tonda'a ra xí'in ñaña'a yó'o, ta nixi'i ra, ta on koó sa'ya na. Ta saá nixi'i mji ñaña'a yó'o. ²³ Ta kivi natakú ndi'i na nixi'i, ¿yukú taa kuu yij ñaña'a yó'o?, chi ndi'i taa uxá ñani nixiyo ra xí'in ñá —káchí na xí'in taJesús.

²⁴ Ta ndakuin taJesús, káchí ra saá xí'in na:

—Sándá'ví xí'in mji ndó, chi naa ní ini ndó, on vása kúndaá ini ndó ña ká'an to'on Ndios, ni on vása kúndaá ini ndó ña kúu ndee Ndios. ²⁵ Saá chi kivi natakú na nixi'i, on vása tonda'a ka na ñoyívi ñino, ni on vása taxi na sa'ya na tonda'a na xí'in inká ñivi. Ndatán yóo naángel ñoyívi ñino, saá koo ñivi na kundoo xí'in Ndios. ²⁶ Xa'a ña natakú na nixi'i, ¿án on vása ní-ka'vi ndó yukía nika'an Ndios xí'in taMoisés xina'á, kivi xini ra yiton ñiño xixi nó? Káchí ra saá: “Yi'i kúu Ndios, ta taAbraham, taIsaac, xí'in taJacob kisa to'ó ra yi'i vitin”, káchí Ndios. ²⁷ Ta xí'in to'on yó'o kúndaá ini yó ndí táku ka xii síkuá yó yó'o, chi na ndixa nixi'i on kuchiño na kasa to'ó na Ndios. Sána ini ndó chi on vása kúndaá ini ndó ndí ñivi na nixi'i tuku natakú na —káchí taJesús xí'in nasaduceo.

*Ñayó'o ká'an xá'a ndayí ña xini ñó'ó ní ka noo inká ndayí
(Mt. 22:34-40)*

²⁸ Ñii t̄aa t̄a sáná'a ndayí Ndios k̄ixaa ra x̄ini so'o ra ña n̄ika'an tá'an na. Ta k̄undaa ini ra va'a ní ndakuiin taJesús yu'u na, ta saá n̄indaka to'on ra taJesús:

—Tata, ¿ndá ndayí Ndios kúu ña x̄ini ñó'ó ní ka noo ndi'i inka ndayí?

²⁹ Ta ndakuiin taJesús:

—Ndayí ña x̄ini ñó'ó ní ka kúu ñayó'o: “Koni so'o ndó, naIsrael, Ndios Yivá yó kúu ñii laá Ndios. ³⁰ Kuki'vi ini ndó koni ndó Ndios x̄i'in ndi'i níma ndó, x̄i'in ndi'i ini ndó, x̄i'in ndi'i s̄ini ndó, x̄i'in ndi'i ndee ndó.” Ñayó'o kúu ndayí ñanoó, ña x̄ini ñó'ó ní ka. ³¹ Ndatán sáná'a ndayí ñanoó, saá sáná'a ndayí ñaovi, káchí ña saá: “Ñii k̄i'va ndatán k̄i'vi ini ndó x̄ini ndó x̄i'in m̄i ndó, saá kuki'vi ini ndó koni ndó natá'an ndó.” On koó ka inka ndayí ña ndaya'ví ní ka noo ovi ndayí yó'o —káchí taJesús.

³² Ta t̄a sáná'a ndayí Ndios n̄ika'an ra:

—Va'a ní ká'an ún, Tata Maestro. Ñandaa ká'an ún yóo ñii laá Ndios, ta on koó ka inka Ndios. ³³ Ña kuki'vi ini yóo koni yóo Yivá yóo Ndios x̄i'in ndi'i níma yóo, x̄i'in ndi'i s̄ini yóo, x̄i'in ndi'i ini yóo, x̄i'in ndi'i ndee yóo, ta ña kuki'vi ini yóo koni yóo natá'an yóo ndatán k̄i'vi ini yóo x̄ini yóo x̄i'in m̄i yóo kúu ña ndaya'ví ní ka noo ndi'i ña sokó yóo x̄i'in ña ka'mi yóo noo nama ȳi ve'e Ndios —káchí t̄a sáná'a ndayí.

³⁴ Tá taJesús x̄ini so'o ra va'a ní ndíchí n̄ika'an t̄a sáná'a ndayí, ta káchí ra saá x̄i'in ra:

—Yatin ní yóo ún ña k̄i'vi ún yich̄i noo xá'nda chiño Ndios.

Ta saá nda ñii n̄ivi n̄i-xiin ka na ndaka to'on na ra ña koto ndoso ña'á na.

Ñayó'o ká'an x̄a'q̄a yu kúu nave'e Cristo

(Mt. 22:41-46; Lc. 20:41-44)

³⁵ Ta taJesús saná'a ra n̄ivi yé'é ve'e ño'o ká'no, ta káchí ra saá x̄i'in na:

—¿Ndachun na sáná'a ndayí Ndios ña nītaa taMoisés xina'á káchí na ndí Cristo, ta ti'ví Ndios sakaku ra nivi, kuu ñii sa'ya ñani síkuá tarey David? ³⁶ Chi Níma Ndios nīka'an ini taDavid, ta nītaa ra to'on yó'o, ña káchí saá:

Ndios nīka'an ra xí'in taKá'no noo i:

“Koo ún xí'in i siin kua'á i noo táyi tón to'ó yó'o,

tanda kivi taxi i koyo ndi'i na káni tá'an xí'in ún tixin xa'a ún”, káchí Ndios,

nītaa taDavid xina'á. ³⁷ Xí'in to'on yó'o taDavid káchí ra Cristo kúu taKá'no noo ra. Ta, ¿mí kúchiño kúu Cristo sa'ya ñani síkuá taDavid? —káchí taJesús xí'in na.

Ta kua'a ní nivi ndóo yó'o, ta kúsi ní ini na xini so'o na ña nīka'an ra.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi chika'a ra kuachi
sata na sáná'a ndayí Ndios*

(Mt. 23:1-36; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

³⁸ Ta taJesús saná'a ka ra na, káchí ra saá:

—Koto va'a ndó on kundikon ndó yichi nivi na sáná'a ndayí Ndios, chi kuiti ká'vi na ndayí ta on vása kasa ndivi na ña. Kísa ká'no xí'in mji na, kúsi ní ini na kundixin na tikoto va'a, ta kua'an vaxi na noo nivi ña koto ña'á na. Ta xíka na noyá'vi, ta kóni na ña kasa to'ó ní nivi na, ³⁹ ta kútoo ní na kundoo na táyi tón ná'no tón to'ó tón yóo ve'e ño'o sinagoga. Ta noo yóo viko xíxi, ndúkú na kundoo na noo táyi ná'no tón to'ó. ⁴⁰ Ta ké'é na ña on vá'a, chi kíndaa na ve'e náña'a ná nixi'i yij. Ta ndi'i ké'é na saá ta xí'in ñavatá ini na, xá'an na ve'e ño'o sinagoga, ta na'á ní ká'an na xí'in Ndios. Ké'é na saá xa'a ña kóni na kani sinj nivi ndí nayó'o kúu nava'a ní noo Ndios. Ta xa'a ña on vá'a ké'é na, Ndios saxo'vi ka ra nayó'o noo inká nivi —káchí taJesús xí'in na.

Ñayó'o ká'an xa'a si'ún ña nisoko ñii ña'a ñá nixi'i yii
(Lc. 21:1-4)

⁴¹ Ta saá xikoo taJesús yé'é ve'e ño'o ká'no, yatin noo ñíndichi caja ña ñó'o si'ún xa'a Ndios. Ta xito ra ñivi táan na si'ún ini caja. Ta nakuíká táan na kua'a ní si'ún ini caja yó'o. ⁴² Ta kixaa ñii ña'a ndá'ví ñá nixi'i yii, táan ñá oví si'ún kuálí ini caja, ta lo'o ní ndáka si'ún yó'o. ⁴³ Ta taJesús kana ra uxu oví naxíka xí'in ra vaxi na noo ra, ta nika'an ra xí'in na:

—Ndixa ká'an i xí'in ndó, ñándá'ví yó'o taxi ñá ví'í ka si'ún noo ña taxi nakuíká, ⁴⁴ chi nakuíká, vará taxi na kua'a ní si'ún, ta kindoo ví'í ka ña nda'a mii na. Ta ñándá'ví yó'o, vará lo'o ní si'ún ní'í ñá, ta taxi ndi'i ñá si'ún ña kómí ñá, ta saá sandakoo ñá ndi'i ña xini ñó'ó ñá —káchí taJesús xí'in na.

13

Ñayó'o ká'an xa'a ve'e ño'o ká'no ñoo Jerusalén
ndi'i xa'a ña ñii kivi ña vaxi
(Mt. 24:1-2; Lc. 21:5-6)

¹ Ta saá taJesús keta ra ve'e ño'o ká'no ta kua'an ra, ta ñii taxíka xí'in ra nika'an ra xí'in ra:

—Tata Maestro, koto ún, jndachun ná'no ní yuu ñó'o kuv'a ve'e ño'o yó'o! jNdachun livi ní ve'e ño'o yó'o!

² Ta nika'an taJesús xí'in ra:

—¿An xito ún ndi'i ñalivi yó'o? Nda ñii ka yuu on koo ka satá inká yuu. Saá chi ñii kivi ña vaxi tani ve'e ño'o yó'o ta ndi'i xa'a ña —káchí taJesús.

Ñayó'o ká'an xa'a seña ña saná'a
xa yatin kixaa kivi sondí'í ñoyívi yó'o
(Mt. 24:3-28; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

³ Ta saá kua'an na xiki tón Olivo ña nákaa noo xito ndaa ve'e ño'o ká'no. Ta xikoo taJesús noo ño'o, ta taPedro,

taJacobo, taJuan xí'in taAndrés xito na on koó ka nivi, ta kixaa na noo ra, ta nika'an na xí'in ra:

⁴ —Tata, kóni ndi ndato'on ún xí'in ndi, ¿ama koo saá ña kachí ún? ¿Ndá seña kuu ña koni ndi ña kundaa ini ndi xa kúyatin ndi'i xa'a ve'e ño'o ká'no yó'o? —káchí na.

⁵ Ta ndakuijn taJesús, káchí ra saá xí'in na:

—Koto va'a ndó ña on sandá'ví nivi ndó'ó. ⁶ Saá chi kua'a ní taa kixaa, ta kivi kixaa ñii ñii na, ta ka'an na xí'in ndó, kachí na saá: “Yí'i kúu Cristo, taa ta ti'ví Ndios sakaku nivi ñoyívi yó'o”, kachí na xí'in ndó, ta sandá'ví na kua'a ní nivi.

⁷ Ta koni so'o ndó yóo kuachi xá'ni tá'an na ñoo yatin, ta xá'ni tá'an na ñoo xíká, ta on kuyi'ví ndó. Chi xini ñó'ó kundivi ndi'i ñayó'o, ta saá ni, ta'an kixaa kivi ñasondí'í ñoyívi yó'o. ⁸ Kivi ña vaxi nakuita nivi na ñoo ná'no ka'ni tá'an na xí'in nivi na inká ñoo ná'no, ta ñoo noo yóo narey ka'ni tá'an na xí'in inká ñoo noo yóo inká narey. Ta kua'a ní xiiña taan noo ño'o, ta koo ní soko, ta nakuita nanivi chi ndi'i ní ini na, ta saa ní ini na, ta kani tá'an na xí'in natá'an na. Ñayó'o kuiti kuu ña kixá'a ña xo'vi ní nivi.

⁹ Ta ndó'ó, kundaa xí'in mji ndó, chi tiin na ndó'ó ko'on ndó xí'in na, ta nataxi na ndó'ó nda'a nachiño ná'no, ta kani ní na ndó'ó ve'e ño'o sinagoga. Taxi na kuachi xa'a ndó noo nagobernador án noo narey chi na ndíkon yi'i kúu ndó. Tá kundoo ndó noo nachiño yó'o, ta saá kukomí ndó yichi ka'an ndó to'on ñava'a xa'a i. ¹⁰ Si'na nivi na kándixa yi'i xini ñó'ó ka'an ndoso na to'on ñava'a xa'a i noo ndi'i nivi na ndóo ndi'i saá ñoo ñoyívi yó'o, ta saá kixaa kivi sondí'í. ¹¹ Tá tiin na ndó'ó ko'on ndó xí'in na, ta chikaa na kuachi xa'a ndó noo nachiño, ta on kundii ini ndó xa'a to'on ña ndakuijn ndó. Saá chi mji kivi ña kundo'o ndó saá, Ndios taxi ra to'on ña ka'an ndó noo nayó'o, chi on sivi mji ndó'ó kuu na ka'an noo na, ta Níma Ndios ña yóo ini ndó kuu ña ka'an. ¹² Kivi ña vaxi sava

nataa taxi na kuachi xa'a ñani na noo nachiiño, ta sava na kúu yivá taxi na kuachi xa'a sa'ya na noo nachiiño. Ta sava na kúu sa'ya kasa toon na noo yivá si'í na, ta taxi na kuachi xa'a mij yivá si'í na yó'o noo nachiiño, ta nachiiño ka'an na saá: "Ná kivi nayó'o." ¹³ Ndi'i nivi kusaá ini na koni na ndó'ó chi na ndíkõn yichi i kúu ndó. Tá õn sandakoo ndó yichi i ta kundikõn va'a ndó ña, nda kixaá kivi ndi'i ña xo'vi ndó ñoyívi yó'o, ta Ndios sakaku ra ndó'ó ña kutaku ndó xí'in ra ndi'i saá kivi ña vaxi —káchí taJesús.

¹⁴ Ta ndó'ó na ká'vi to'on yó'o, xini ñó'ó kundaá ini ndó to'on yó'o ña nika'an taJesús xí'in naxíka xí'in ra, káchí ra saá:

—Kuiya xina'á taprofeta Daniel nika'an ra xa'a ña õn vá'a ñakini ña sandi'i xa'a ñayii. Ta kixaá kivi koto ndó yóo ña õn vá'a ñakini yó'o ve'e ño'o ká'no, ta ndi'i na ndóo estado Judea yó'o, xini ñó'ó kee na ta kono na ko'on na noo yóo yuku síkõn. ¹⁵ Tá yóo nivi ta nándoso na sini ve'e na, ta nayó'o õn vá'a noo na ndi'vi na naki'in na ña kómí na ve'e na. ¹⁶ Tá yóo nivi ta ñó'o na yuku, ta nayó'o, õn vá'a ndikó ka na ve'e na naki'in na tikachí na. ¹⁷ ¡Ndá'ví ní náña'a ná ñó'o sa'ya, ta ndá'ví ní náña'a ná yóo sa'ya válí na chíchín, chi ndeé ní koo ña xo'vi ná kivi kundivi ñayó'o saá! ¹⁸ Ndukú ndó noo Ndios ña õn kuu ña kivi vixin ní ña kundo'o ndó saá. ¹⁹ Nda kivi noo ña kisa va'a Ndios ñoyívi yó'o tãnda vitin, nanivi xo'vi na. Ta kivi koo ña õn vá'a yó'o saá, ndeé ní ka xo'vi ndi'i nivi. Ta nda ñii ka kivi ña vaxi õn xo'vi ka na ndatán xo'vi na kivi yó'o. ²⁰ Ta xa'a ña kúnda'ví ini Ndios xini ra nivi na nakaxin ra ndíkõn yichi ra kúu ña chitõni ra salo'o kivi xo'vi nivi ñoyívi yó'o. Tá õn vása ní-chitõni ra saá, níkúu, ta nda ñii nivi õn kivi kaku na noo ña yo'vi ní xo'vi na.

²¹ 'Tá yóo nivi na ka'an xí'in ndó: "Yó'o yóo Cristo ta ti'vi Ndios sakaku na ñoyívi yó'o", án "Koto ndó, kaá

yóo ra”, kachí na xí'in ndó, ta on kandixa ndó na. ²² Chi nakuita kuá'a ní navatá ta ka'an na, kachí na si'a: “Yí'i kúu Cristo taa tá ti'ví Ndios”, ta inka na ka'an, kachí na: “Yí'i kúu taprofeta tá ká'an ndoso to'on Ndios”, ta on sivi nandaá kúu na. Navatá yó'o tondaá na ke'é na milagro ña sandá'ví na nivi, tanda yatin kuchiño sandá'ví na nivi na nakaxin Ndios kundikon yichi ra. ²³ Ta ndó'ó koto va'a ndó, chi vitin kundaá ini ndó ndi'i ñayó'o, chi xa ndato'on i xí'in ndó —káchí ta Jesús xí'in naxíka xí'in ra.

*Ñayó'o ká'an xa'a seña ña saná'a
xa yatin kixaa kivi ndikó ta Jesús ñoyívi yó'o
(Mt. 24:29-35, 42-44; Lc. 21:25-36)*

²⁴ Ta tuku nika'an ta Jesús, káchí ra saá xí'in na:

—Ta kivi kán, tá ndi'i ña xó'vi nivi, ta ña ño'o ká'no yé'e kunaa noo ña, ta tíyoo on vása naye'e ka rí, ²⁵ ta tíkimi kee rí ñoyívi nino ta koyo rí, ta ndi'i ña kómí ndee yóo ñoyívi nino kanda ña ta kisin ndi'i ñayó'o. ²⁶ Ta saá ndi'i nivi koni na yí'i, taa tá kixi noo Ndios, ta vaxi i ma'ño viko, xí'in ndee ká'no, xí'in ndi'i ña yé'e livi. ²⁷ Ta yí'i ti'ví i naángel ko'on na nakaya na ndi'i nivi na nakaxin i na kúu na ndikon yichi i. Ta nivi yó'o kee na ndi'i saá xiiña noo ño'o ñoyívi yó'o xí'in ñoyívi nino, ta kixaa na noo i.

²⁸ Ta ndó'ó, sakuá'á ndó ta kundaá ini ndó ña saná'a yiton tón higo: Tá xa vaxi nduxaa nó, ta nákooyuku yúta nda'a nó, ta saá kundaá ini ndó xa niku yatin ní kixaa savi. ²⁹ Ta kivi xíto ndó xa kuá'an kundivi ndi'i ñayó'o ña ndato'on i xí'in ndó, ta saá kundaá ini ndó xa vaxi kuyatin kivi ndikó i ñoyívi yó'o. ³⁰ Ta ndixa ká'an i xí'in ndó, nivi na xíto kixá'á seña yó'o kutaku ka na nda ndi'i kundivi ndi'i ña ndato'on i xí'in ndó. ³¹ Ña ñoyívi nino xí'in ña ñoyívi yó'o ñii kivi vaxi ndi'i xa'a ña, ta to'on i on ndi'i xa'a ña, ta kindoo ña ndi'i saá kivi.

³² 'Nda ñii ñivi on vása xínj na ama ndikó i, ni ñivi na ndóo ñoyívi yó'o, ni naángel na ndóo ñoyívi ñino, ni yi'i ta taSa'ya Ndios. Ta ñii laá Ndios Tata Yivá yó kúu ta xínj ama ndikó i ñoyívi yó'o.

³³ 'Ta saá ndó'ó, koto va'a ndó, kundoo ti'va ndó ta ka'an ndó xí'in Ndios, chi on vása xínj ndó ama ndikó i ñoyívi yó'o. ³⁴ Ndatán ke'é ñii ta ta ku'a'an xíká, saá ké'é i xí'in ndó. Saá chi tayó'o sandakoo ra ve'e ra, ta taxi ra ndayí nda'a namozo ra, ta ñii ñii na sakuiso ra na chiño, ta xa'nda chiño ra noo ta ndáa yé'é ve'e ra ña koo ti'va ra. ³⁵ Ta ká'an i xí'in ndó, kundito ndó chi on vása xínj ndó ama ndikó i, án ku'a'an kuñoó, án ma'ñoó ñoo, án xitaan naa ka ta kána nduxú chée, án xitaan ñitivi, kuu ña ndikó i. ³⁶ Koto va'a ndó koto ñii kama ndikó i, ta nani'i i ndó'ó ndóo ndó kisin ndó. ³⁷ Ta to'on ká'an i xí'in ndó, ká'an i xí'in ndi'i ñivi: Ná kundoo ti'va ndó —káchí ta Jesús xí'in na.

14

*Ñayó'o ká'an xa'a ña ká'an tá'an ñivi tiin na ta Jesús
(Mt. 26:1-5; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)*

¹ Ta kúmanj ovj kivi ña tondaa kivi kana viko Pascua,* xí'in inka viko noo xíxi najudío sita va'a ña on koó levadura kómí. Ta na sáná'a ndayí Ndios xí'in naná'no noo nasutu ndúkú na ndasaá koo kasa va'a na kuachi vatá xa'a ta Jesús, ta tiin na ra ña ka'ni ña'á na. ² Ta ñika'an na, káchí na saá:

—On kuchiño tiin yó ra kivi viko, koto koni ndi'i nanivi ñoo yó'o, ta siso na nda'yi na, ta kani tá'an na, ta koo ní kuachi —káchí na.

* 14:1 Pascua najudío kána ña uxá kivi xa'a ña náka'án na ndasaá Ndios sakaku ra naxi sikuá na noo ñaño Egipto kujya xina'á.

*Ñayó'o ká'an xa'a ñii ña'a kivi chikaa ñá
nduta támi xá'an sinj tajesús
(Mt. 26:6-13; Jn. 12:1-8)*

³ Ta yóo tajesús ñoo Betania ve'e taSimón, ta xikomí kue'e tá'yí naní ña lepra. Tá yóo tajesús xíxi ra noo mesa, ta kixaa yatin ñii ña'a ní'i ñá ñii yuyu ña kuva'a xí'in yuu naní alabastro, tixin ña ñó'o nduta tá xá'an támi ní, tá kuva'a xí'in yukū nardo kúu rá, ta nduta yó'o kúu tá yá'ví ní. Ta nixa'no ñá sikon yuyu yó'o ta chikaa ndi'i ñá rá sinj tajesús. ⁴ Ta sava na ndóo nisaá ní na xíni ña'á na, ta nika'an na xí'in tá'an na:

—¿Ndachun sandi'i ña'a yó'o xa'a nduta yá'ví ní? ⁵ Va'a ka ná síkó ñá nduta yó'o ta unj ciento sí'un denario† naki'in ñá, níkuu, ta saá kuchiño chindeé ñá nandá'ví —káchí na, ká'an na.

Ta ká'an na to'on on vá'a xí'in ñá.

⁶ Ta tajesús nika'an ra xí'in na:

—On ka'an ndó to'on kuáchí xí'in ñáña'a yó'o. ¿Ndachun sándi'i ndó ñá? Chi ñava'a kúu ña ke'é ñá xí'in i. ⁷ Ndi'i saá kivi yóo nandá'ví xí'in ndó ta kuchiño chindeé ndó na. Ta yi'i, salo'o ní ka kivi yóo i xí'in ndó. ⁸ Ñaña'a yó'o ke'é ñá ñava'a, chikaa ñá nduta tá xá'an támi sinj i ña kisa ti'va ñá yíkí koñu i ña nduxun ña. ⁹ Ndixa ká'an i xí'in ndó, ndi'i saá xiiña ñoyívi yó'o noo ka'an ndoso na to'on ñava'a xa'a i, ndato'on na xí'in nivi yukía ke'é ñáyó'o. Ta saá naká'an nivi xa'a ñava'a ke'é ñá xí'in i —káchí tajesús xí'in na.

*Ñayó'o ká'an xa'a tajesús ndasaá kindoo ra xí'in naná'no
ña nataxi ra tajesús nda'a na
(Mt. 26:14-16; Lc. 22:3-6)*

† 14:5 Ñii denario kúu sí'un ña kúu ya'vi ñii taa ta kisa chiño ñii kivi.

¹⁰ Ta saá taJudas Iscariote, ta kúu ñii taa ta uxu ovi xíka xí'in taJesús, kee ra nixa'an ra noo naná'no noo nasutu ña nataxi ra taJesús nda'a na. ¹¹ Ta kusii ní ini na xini so'o na ña nika'an taJudas xí'in na, ta nayó'o nika'an na xí'in ra:

—Tá nataxi ún ra nda'a ndi, ta taxa'vi ndi yó'ó —káchí na.

Ta saá kixá'á ndúkú taJudas ndasaá koo nataxi ra taJesús nda'a na.

*Ñayó'o ká'an xa kuq'an kuñoó
ta xixi taJesús xí'in naxíka xí'in ra*

(Mt. 26:17-29; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

¹² Ta nitondaa kivi kixá'á viko xixi najudío sita va'a ña on koó levadura kómí, ta ñii ñii ve'e na, xá'ni na ndikachi lo'o ña náká'án na viko Pascua. Ta naxíka xí'in taJesús nindaka to'on na ra:

—¿Míkía kóni ún kasa ndivi ndi ña kuxu yó viko Pascua? —káchí na.

¹³ Ta saá ti'ví taJesús ovi naxíka xí'in ra, káchí ra saá xí'in na:

—Kua'an ndó, ta kuq'an ki'vi ndó ñoo Jerusalén, ta nakutá'an ndó xí'in ñii taa ndíso kisi takuí, ta kundikon ndó ko'on ndó sata ra, ¹⁴ ta ve'e noo ki'vi ra, ka'an ndó xí'in taa ta xí'in ve'e yó'o: “TaMaestro ti'ví ndi'i vaxi ndi ndaka to'on ndi yó'ó: ¿Míkía yóo ñii cuarto ve'e ún noo kuxu ra viko Pascua xí'in ndi'i, naxíka xí'in ra?”, kachí ndó. ¹⁵ Ta saá taa ta xí'in ve'e saná'a ra ndó'ó míkía yóo ñii cuarto ká'no ve'e ra ña kánóo piso ovi, noo yóo ndi'i ña xini ñó'ó ndó. Ta ve'e yó'o kasa ndivi ndó ña kuxu yó viko Pascua —káchí taJesús xí'in na.

¹⁶ Ta ovi naxíka xí'in ra kee na kuq'an na, ta niki'vi na ñoo Jerusalén, ta naní'i na ndatán yóo ña nika'an taJesús xí'in na, ta kisa ndivi na ña kuxu na viko Pascua.

¹⁷ Tá kuá'an kuñoó, kixaa taJesús xí'in uxu ovi naxíka xí'in ra. ¹⁸ Ta ndóo na xíxi na noo mesa, ta nika'an taJesús xí'in na:

—Ndixa ká'an i xí'in ndó, ñii ndó'ó na xíxi xí'in i kúu taa ta sikó kuí'ná yí'i, ta nataxi ra yí'i nda'a ñivi na sáa ini xíni yí'i —káchí ra.

¹⁹ Ta kixá'á nayó'o kúchuchú ní ini na, ta ñii ñii na nindaka to'on na taJesús:

—Tata, ¿án yí'i kúu ta ká'an ún xa'a?

Ta inka na nika'an:

—¿Án yí'i kúu ra?

²⁰ Ta ndakuiin taJesús, káchí ra xí'in na:

—Ñii ndó'ó ta uxu ovi kúu ra, ta sáchi sítá va'a ini ko'o xí'in i, tayó'o kúu ta sikó kuí'ná yí'i noo na sáa ini xíni yí'i.

²¹ Ta yí'i, taa ta kixi noo Ndios, ndixa xo'vi ní i ta kivi i, ndatán ñitaa naprofeta xina'á. Ta, jndá'ví ní taa ta sikó kuí'ná yí'i noo na sáa ini xíni yí'i! Va'a ka níxiyo on kaku tayó'o, níkuu —káchí taJesús xí'in na.

²² Tá ndóo ka na xíxi na, taJesús k'i'in ra sítá va'a, ta nika'an ra xí'in Ndios:

—Tata Yivá yó, táxa'vi ún chi taxi ún sítá va'a kuxu ndi —káchí ra.

Ta ta'ví ra sítá va'a, ta taxi ra ña nda'a ñii ñii naxíka xí'in ra kuxu na. Ta nika'an ra xí'in na:

—Naki'in ndó kuxu ndó sítá va'a yó'o, chi ñayó'o kúu yíki koñu i.

²³ Ta k'i'in taJesús ñii copa ña ñó'o nduta vino, ta nika'an ra xí'in Ndios:

—Tata Yivá yó, táxa'vi ún chi taxi ún nduta ko'o ndi yó'o —káchí ra.

Ta taxi ra copa ñó'o nduta vino yó'o nda'a na, ta ndi'i na xí'i na rá, ²⁴ ta nika'an ra saá xí'in na:

—Nduta yó'o kúu ñii i ña kuita. Ta xí'in ñayó'o Ndios chindú'u ra pacto xaá ña ka'an ndasaá kuchiño naki'in

nivi ñava'a Ndios. ²⁵ Ndixa ká'an i xí'in ndó, on ko'o ka i nduta vino nda kixaa kivi nakutá'an yó noo xá'nda chiño Ndios. Ta saá ko'o yó tánduta vino xaá —káchí taJesús xí'in na.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús, ká'an ra ndí taPedro ka'an ra on vása xíni ña'á ra

(Mt. 26:30-35; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

²⁶ Ta ndi'i xita na ñii yaa ña ká'an xa'a Ndios, ta kee na kuá'an na xiki tón Olivo. ²⁷ Ta nika'an taJesús xí'in na:

—Ñoó vitin ndi'i ndó'ó sandakoo ndó yi'i, chi saá kundivi to'on Ndios ña nitaa na xina'á, ña káchí saá: “Sataku'é e i ta ta ndaa tindikachi, ta tindikachi yó'o kuita ni'nó ndi'i rí”, káchí Ndios. ²⁸ Ta kivi nataku i, ko'on si'na i ña kundati i ndó'ó ñoo estado Galilea —káchí taJesús xí'in na.

²⁹ Ta taPedro nika'an ra xí'in taJesús:

—Tata, tá ndi'i nivi sandakoo na yó'ó, ta yi'i on sandakoo i yó'ó.

³⁰ Ta nika'an taJesús xí'in ra:

—Ndixa ká'an i xí'in ún, ta'an ka kana nduxú chée ovi yichi ñoó vitin, ta xa uni yichi nika'an ún xí'in nivi ña on vása xíni ún yi'i —káchí taJesús xí'in ra.

³¹ Ta xí'in ndi'i ndee ra nika'an taPedro, káchí ra saá:

—Tata, tанда xíni ñó'ó kivi i xí'in ún, ta nda ñii yichi on vása ka'an i on vása xíni i yó'ó —káchí taPedro.

Ta ñii káchí saá nika'an ndi'i ka naxíka xí'in taJesús.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús ña kúchuchú ní ini ra ká'an ra xí'in Ndios

(Mt. 26:36-46; Lc. 22:39-46)

³² Ta nixaa na ñii noo naní Getsemaní, ta nika'an taJesús xí'in naxíka xí'in ra:

—Kundoó ndó yó'o táná ko'on i ka'an i xí'in Ndios —káchí ra.

³³ Ta nika'an ra xí'in taPedro ta xí'in taJacobo xí'in taJuan, ku'a'an na xí'in ra ta nixaa na, ta kixá'á taJesús kúchuchú ní ini ra ta ndí'i ní ini ra. ³⁴ Ta nika'an ra xí'in uní tayó'o:

—Ndeé ní kúchuchú ini i anda ñii kóni ña kivi i. Kundati ndó yó'o ta kundito ndó, on kusun ndó —káchí taJesús xí'in na.

³⁵ Ta taJesús kee ra ku'a'an ra ñii xiiña xíká ka lo'o, ta xikuxítí ra ta xikundee ra nda noo ño'o, ndukú ra noo Ndios, tá kúchiño ví, ta on taxi Ndios xo'vi ra. ³⁶ Ta káchí ra xí'in Ndios saá:

—Tata Yivá mii i, xíní va'a i yó'ó kúchiño kasa ndivi ún ndi'i saá ña'a. Ta ña kóni i kúu ña on taxi ún ña xo'vi i. Ta saá ni, on kundivi ña kóni mii i, ta va'a ka ná kundivi ña kóni mii ún —káchí taJesús xí'in Ndios.

³⁷ Ta saá nakundichi ra, ta ndikó ra kixaa ra noo ndóo uní naxíka xí'in ra. Ta ndi'i nayó'o kísín na. Ta taJesús nika'an ra xí'in taPedro:

—¿Án kísín ún? ¿Án on vása kúchiño ún kundito ún vará ñii hora?

³⁸ Ta nika'an ra xí'in uní naxíka xí'in ra:

—On kusun ka ndó ta kundito ndó ka'an ndó xí'in Ndios ña on nakava ndó kuachi. Ndó'ó, yóo ini ndó ke'é ndó ñava'a, ta on kúchiño ndó ke'é ndó ñava'a yó'o xí'in ndee mii ndó —káchí taJesús xí'in na.

³⁹ Ta tuku ndikó taJesús ku'a'an ra, ta nika'an ra xí'in Ndios ndatán yóo to'on ña si'na nika'an ra. ⁴⁰ Ta ndikó tuku ra kixaa ra noo ndóo naxíka xí'in ra, ta nani'i ra na kísín na, saá chi ndeé ní xí'i na ma'ná. Ta nayó'o on vása xíní na yukía ka'an na xí'in ra. ⁴¹ Ta yichi uní nixa'an ra ta nika'an ra xí'in Ndios, ta ndikó ra kixaa tuku ra noo ndóo naxíka xí'in ra, ta nika'an ra xí'in na:

—¿Án va'a kusun ka ndó ta nakindée ka ndó? Koto ndó, xa nitonda hora ña nataxi na yi'i, taa ta kixi noo Ndios,

nda'a nivi na on vá'a. ⁴² Ndakoo ndó, ná ko'yo. Ta koto ndó, yó'o vaxi ta nataxi yi'i nda'a nanivi na sáa ini xíni yi'i —káchí taJesús.

Ñayó'o ká'an xa'a ndasaá tiin na taJesús

(Mt. 26:47-56; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴³ Tá ta'an ka ndi'i ka'an taJesús xí'in na, ta kixaa taJudas ta kúu ñii ta uxu ovi xíka xí'in taJesús. Ta kixaa kua'a ní nivi xí'in ra, ta ní'i na espada xí'in yiton. Naxikua'a noo najudío xí'in na sáná'a ndayí Ndios xí'in naná'no noo nasutu xa ti'ví na nivi yó'o ña tiin na taJesús. ⁴⁴ Ta taJudas xa si'na nika'an ra xí'in na ndasaá nakoni na taJesús, káchí ra si'a:

—Taa ta chindeé i xí'in ña chito i noo kúu taJesús. Ta tiin ndó ra katón ndó ra ta ko'on ra xí'in ndó noo naná'no —káchí ra xí'in na.

⁴⁵ Ta saá kixaa ra, ta nitondaa yatin ra noo taJesús, ta nika'an ra:

—Kua'a, Tata Maestro.

Ta nichito ra noo taJesús. ⁴⁶ Ta saá nivi na yóo xí'in taJudas xandikon tiin na taJesús.

⁴⁷ Ta ñii ta ndíkon sata taJesús tava ra espada, ta kandoso va'a ra ñii so'o ta kisa chiño noo taká'no noo nasutu. ⁴⁸ Ta nika'an taJesús xí'in nivi na tiin ñá'a:

—¿Án xáni sijní ndó takuí'ná kúu i? ¿Ndachun vaxi ndó noo i ní'i ndó espada xí'in yiton ña tiin ndó yi'i? ⁴⁹ Ta yi'i, ndi'i saá kivi nixiyo i sáná'a i nivi ve'e ño'o ká'no, ta ni-tiin ndó yi'i. Ta ndi'i ñayó'o kundo'o i vitin, chi saá xíni ñó'ó kundivi to'on Ndios ña ñitaa naprofeta —káchí taJesús.

⁵⁰ Ta ndi'i naxíka xí'in ra sandakoo na taJesús, ta xino na kua'an na.

Ñayó'o ká'an xa'a ñii talo'o ta kua'an sata taJesús

⁵¹ Ta ñii talo'o ndíkon ra kua'an ra sata taJesús, ta ní'no ra ñii laá tikoto ndíka noo, ta nivi tiin na ra, ⁵² ta tayó'o

sandakoo ra tikoto ndíka noo nda'a na, ta kee ra yálá ra xino ra kua'an ra.

Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi kixaa ra noo nachino
(Mt. 26:57-68; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵³ Ta saá nivi na tjin taJesús, nixaa ra xí'in na noo taká'no noo nasutu. Ta nakutá'an ndi'i naxikua'a noo najudío xí'in na sáná'a ndayí Ndios xí'in naná'no noo nasutu. ⁵⁴ Ta taPedro ñii xíká ndikon ra kua'an ra sata taJesús anda nixaa ra ve'e tasutu ká'no. Ta xikoo ra xí'in napolicia nasaá ra yatin noo xíxi ño'o ke'e ve'e yó'o.

⁵⁵ Ta naná'no noo nasutu xí'in ndi'i inká nachino naní na Junta Suprema nándukú na nivi na ka'an to'on vatá ña kua'a kuachi xa'a taJesús, ta saá kuchiño nataxi na ra nda'a nivi ña ka'ni na ra, ta ni-kuchiño naní'i na kuachi ra. ⁵⁶ Chi kua'a ní nivi nika'an na to'on vatá xa'a ra, ta ña nika'an na on vása ní-nakutá'an to'on na. ⁵⁷ Sava na nakuita na nika'an na ñavatá xa'a ra, káchí na saá:

⁵⁸ —Ndi'i xini so'o ndi nika'an ra, káchí ra: “Yi'i sandi'i i xa'a ve'e ño'o ká'no yó'o ña kisa va'a nivi, ta tixin ña uni kivi kasa va'a i inká ve'e ño'o ña on sivi kua'a xí'in nda'a nivi kuu ña”, káchí taJesús —káchí na.

⁵⁹ Ta ni-kuchiño nakutá'an to'on ña nika'an na.

⁶⁰ Ta taká'no noo nasutu nakundichi ra ma'ño ndi'i na ndoo yó'o, ta nindaka to'on ra taJesús:

—¿Án on vása ndakuijn ún yu'u na? ¿Yukía kachí ún xa'a to'on ña ká'an nayó'o xa'a ún?

⁶¹ Ta taJesús tásiin yoo ra, on vása ní-ndakuijn ra nda ñii to'on. Ta taká'no noo nasutu tuku nindaka to'on ña'á ra:

—¿Án Cristo ta ti'ví Ndios kuu ún? ¿Án ndixa Sa'ya Ndios kuu ún? —káchí ra.

⁶² Ta ndakuijn taJesús:

—Oon, yi'i kuu i. Ta kivi ña vaxi koto ndó yi'i, ta ta kixi noo Ndios, xa yoo i noo táyi tón yoo siin kua'á Ndios, ta

ta kómí ndi'i ndee, ta koni ndó yi'i ndikó i ñoyívi yó'o, ta vaxi i ma'ño viko —káchí taJesús.

⁶³ Ta taká'no noo nasutu ndi'i xini so'o ra ñayó'o, ta nisaa ní ra, ta ndata ra tikoto mii ra, ta nika'an ra:

—On vása xini ñó'ó ka yó inka nivi taxi na kuachi xa'a ra. ⁶⁴ Ndó'ó xini so'o ndó ndí nika'an ra ñii kúu ra xí'in Ndios, ta ñii kuachi ká'no ní noo Ndios kúu ña nika'an ra saá. ¿Yukía xani ini ndó ke'é yó xí'in tayó'o? —káchí ra xí'in naná'no na kúu nachíño.

Ta ndi'i nayó'o nika'an na ndí yóo kuachi ra, ta xini ñó'ó kivi ra.

⁶⁵ Ta sava na kixá'á na kúndaa na tásji yu'u na noo ra, ta nakasi na noo ra ta káni na ra xí'in yikí nda'a na, ta káchí na saá:

—Tá taprofeta ta xini va'a kúu ún, ta saá ka'an ún xí'in ndi, ¿yukú ndi kani yó'ó? —káchí na xí'in ra.

Ta napolicia xí'in xa'nda nda'a na kani na noo ra.

*Ñayó'o ká'an xa'a taPedro kivi nika'an ra uni yichi
on vása xini ra taJesús*

(Mt. 26:69-75; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Ta yóo taPedro ke'e ve'e taká'no noo nasutu, ta kixaa ñii ña'a ñá kisa chiño noo nave'e yó'o. ⁶⁷ Ta xini ñá taPedro yóo ra násaa ra yatin noo xixi ño'o, ta xito kaxín ñá noo ra, ta nika'an ñá xí'in ra:

—Saá tuku yó'ó kúu ún ñii ta nixika xí'in taJesús, ta kixi ñoo Nazaret —káchí ñá.

⁶⁸ Ta taPedro nika'an ra, káchí ra saá:

—On vása xini i takaa, ni on vása kúndaa ini i yukía ká'an ún xí'in i.

Ta saá kee ra yé'é ke'e ve'e yó'o. Ta kana ñii nduxú chée.

⁶⁹ Ta ñaña'a kisa chiño yó'o xini tuku ñá ra, ta nika'an ñá xí'in nanivi, káchí ña saá:

—Tayó'o kúu ñii tatá'an taJesús —káchí ñá.

⁷⁰ Ta taPedro tuku nika'an ra:

—On vása xini i takaa —káchí ra.

Ta niya'a ñii káni lo'o, ta nanivi yíta yatin noo taPedro, ta nika'an tuku na xí'in ra saá:

—Ndixa yó'ó kúu ún ñii tatá'an taJesús, chi kixi ún estado Galilea, saá chi ndatán ká'an nakán saá ká'an ún —káchí na.

⁷¹ Ta kixá'a taPedro xí'in ndi'i ndee ra nika'an ra, káchí ra saá:

—Xa nika'an i xí'in ndó, on vása xini i takaa. ¡Dios ná saxo'vi ra yi'i tá ñavatá ká'an i! —káchí ra.

⁷² Ta xandikōn kana nduxú chée yichi ovi. Ta saá naká'an taPedro to'on ña nika'an taJesús xí'in ra: “Ta'an ka kana nduxú chée ovi yichi ñoo vitin, ta xa uni yichi nika'an ún xí'in nivi ndi on vása xini ún yi'i.” Ta kúchuchú ní ini taPedro, ta kixá'a ra ndeé ní xáku ra ña náká'an ra to'on yó'o.

15

*Ñayó'o ká'an xa'a ña ntaxi na taJesús
kuá'an ra noo taPilato*

(Mt. 27:1-2, 11-14; Lc. 23:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Ta nitivi inka kivi xitaan ní, ta naná'no noo nasutu nakutá'an na xí'in naxikua'a noo najudío xí'in na sáná'a ndayí Ndios xí'in ndi'i inka nachiño na kúu Junta Suprema, ta nakoo yu'ú na yukía ke'é na xí'in taJesús. Ta saá katón na taJesús, ta kuá'an ra xí'in na, ta nixaa na ntaxi na ra nda'a tagobernador Pilato. ² Ta taPilato nindaka to'on ra taJesús, káchí ra xí'in ra:

—¿An ndixa yó'ó kúu ún Rey noo najudío? —káchí ra.

Ta ndakuijn taJesús:

—To'on miji ún káchí yi'i kúu tarey.

³ Ta naná'no noo nasutu taxi na kuá'a ní kuachi xa'a taJesús. ⁴ Ta taPilato tuku nindaka to'on ra taJesús:

—¿Án on ndakuijn ún yu'u na? ¡Koni so'o ún ndí kua'a ní kuachi táxi na xa'a ún!

⁵ Ta taJesús nda ñii to'on ni-ndakuijn ra. Ta naka'nda ní ini taPilato xa'a ñayó'o.

Ñayó'o ká'an xa'a taPilato nika'an ra xini ñó'ó kivi taJesús (Mt. 27:15-31; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

⁶ Ñii ñii viko Pascua tagobernador saña ra ñii ta nákaa ini ve'e kaa ko'on ndíka ra. Ta najudío káxin na yu kúu tayó'o. ⁷ Ta yóo ñii taa naní ra Barrabás, nákaa ra ini ve'e kaa xí'in natá'an ra, chi kisa toon na ta kani tá'an na xí'in naná'no na xá'nda chiño noo na, ta xa'ni na nivi. ⁸ Ta kua'a ní nivi nakutá'an na noo tagobernador, ta kixá'á na ndúkú na noo ra ña saña ra ñii ta nákaa ini ve'e kaa, chi saá ké'é tagobernador ñii ñii kuyá. ⁹ Ta taPilato nindaka to'on ra nivi yó'o, káchí ra saá:

—¿Án kóni ndó saña i taRey noo ndó'ó najudío? —káchí ra xí'in na.

¹⁰ Saá chi kundaa ini taPilato ndí naná'no noo nasutu na kisa kuíni ini xini taJesús kúu na, ñakán nataxi na ra nda'a ra. ¹¹ Ta naná'no noo nasutu yó'o chú'u na nivi ña ndukú na ko'on ndíka taBarrabás. ¹² Ta taPilato tuku nika'an ra xí'in na:

—¿Yukía koo taa ta ságunaní ndó taRey noo ndó najudío?

¹³ Ta ndakuijn na, nika'an na:

—¡Ná kivi ra! ¡Katakaa ndaa ún ra nda'a tón cruz! —káchí na.

¹⁴ Ta saá tuku nindaka to'on taPilato na:

—¿Yu kúu kuachi niki'vi ra?

Ta ndeé ka nika'an nayó'o, káchí na saá:

—¡Katakaa ndaa ún ra nda'a tón cruz!

¹⁵ Ta taPilato kóni ra kasa ndivi ra ña kóni nivi, ta saá saña ra taBarrabás, ta xa'nda chiño ra noo natropa ña kani

na taJesús xí'in kuártá ña nó'ni kaa siin noo, ta katakaa ndaa na ra nda'a tón cruz.

¹⁶ Ta natropa, kua'an taJesús xí'in na ve'e chiño ká'no, ta nixaa na ta nakaya na ndi'i ka natropa. ¹⁷ Ta kindaa na tikoto ndixin taJesús ta sakundixin na ra ñii tikoto ndí'í, ndatán yóo tikoto ndixin tarey, ta kisa va'a na ñii corona ñiño ta chinoo na ña sinj ra. ¹⁸ Ta kixá'á na ká'an na si'a xí'in ra:

—¡Ná koo va'a taRey noo najudío! —káchí na, kúsiki na ra.

¹⁹ Ta suku na tón yiton sinj ra, ta kundaa na tásji yu'u na noo ra, ta xikuxítí na noo ra ña kusiki na kisa to'ó na ra. ²⁰ Tá ndi'í ña kúsiki na ra ta xáku ndaa na ra, ta saá kindaa na tikoto ndí'í ndixin ra, ta tuku sakundixin na ra tikoto mji ra. Ta kua'an ra xí'in na ña katakaa ndaa na ra nda'a tón cruz.

Ñayó'o ká'an xa'a ndasaá katakaa ndaa na taJesús nda'a tón cruz

(Mt. 27:32-44; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

²¹ Ta nakutá'an na xí'in ñii taa ta kixi ñoo Cirene naní ra Simón, tayó'o kúu yivá taAlejandro xí'in taRufo, ta ndee ra yuku kuano'o ra yichi ñoo Jerusalén. Ta natropa kisa nduxa na xí'in tayó'o ña kuiso ra tón cruz taJesús.

²² Ta kua'an taJesús xí'in na, ta nixaa na ñii xiiña naní ña Gólgota, ña kóni kachí Leke Sinj Ndií. ²³ Ta natropa taxi na nduta vino tá nasaka xí'in nduta mirra ko'o ra, ta taJesús ni-xiin ra ko'o ra nduta yó'o. ²⁴ Ta saá katakaa ndaa na ra nda'a tón cruz, ta natropa nata'ví na tikoto ra. Chikaa na ndati ña koto na yukú ñii ñii nayó'o naki'in ñii ñii lo'o tikoto taJesús.

²⁵ Nitondaa kaa iin xitaan,* ta katakaa ndaa na ra nda'a tón cruz. ²⁶ Ta chinoo kútu na ñii tón vití lo'o sinj tón cruz,

* 15:25 Kaa iin xitaan naní ña kaa unj noo naño Roma, chi kaa noo noo naño Roma kúu kaa uxá xitaan.

ta noo tón viti yó'o naka'yí to'on ña ká'an xa'a kuachi ra, ta káchí ña saá: “Tayó'o kúu taRey noo najudío.” ²⁷ Ta katakaá ndaa na ovi takuí'ná siin taJesús, ñii takuí'ná tákaa ndaa nda'a tón cruz tón ñíndichi siin kua'á ra, ta inka ra tákaa ndaa nda'a tón cruz tón ñíndichi siin yitin ra. ²⁸ Saá kundivi to'on Ndios ña nitaa naprofeta xina'á xa'a taa ta ti'ví Ndios sakaku ra na ñoyívi yó'o, káchí ña saá: “Kani sini nivi ñii kúu ra xí'in nivi na on vá'a, na toon ní ini”, káchí ña.

²⁹ Ta nani vi yá'a yichi noo tákaa ndaa taJesús kándiva'a ní na xí'in ra, ta káva na sini na, káchí na saá xí'in ra:

—Yó'o kúu taa ta nika'an: “Yí'í sandi'i i xa'a ve'e ño'o ká'no, ta tixin ña uni kivi tuku kasa va'a i ña”, káchí ún, ³⁰ ta vitin, jsakaku xí'in mji ún, ta sanoo xí'in mji ún nda'a tón cruz! —káchí na xí'in ra.

³¹ Ta ñii ki'va saá na sána'a ndayí Ndios xí'in naná'no noo nasutu kúsiki na ra ta xáku ndaa na ra, ká'an na xí'in tá'an na, káchí na saá:

—Tayó'o sakaku ra inka nivi, ta on vása kivi sakaku xí'in mji ra vitin. ³² Tá ndixa kúu ra Cristo, taRey ñoo yó Israel, ta ná sanoo xí'in mji ra nda'a tón cruz vitin ña koto yó, ta saá kandixa yó ra —káchí na.

Ta na ovi tákaa ndaa xí'in ra kúsiki ña'a na ta kándiva'a na xí'in taJesús.

Ñayó'o ká'an ndasaá nixi'i taJesús

(Mt. 27:45-56; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

³³ Ta nitondaa kaa uxu ovi ma'ñó ndivi, ta kixá'á kúnaa ndi'i ñoyívi anda kaa uni xikuaa.† ³⁴ Ta kaa uni kúu ña, ta saá ndeé va'a nika'an taJesús, káchí ra saá:

† 15:33 kaa uxu ovi ndivi nani ña kaa iño noo nañoo Roma, ta kaa uni xikuaa nani ña kaa iin noo nañoo Roma.

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —káchí taJesús. To'on yó'o káchí ña saá: Tata Yivá mii i, Tata Yivá mii i, ¿ndachun sandakoo ún yi'i?, káchí ña.

³⁵ Ta sava niyi na yíta yatin yó'o, xini so'o na ña nika'an ra, ta káchí na saá:

—Koni so'o ndó, tayó'o kána ra taprofeta Elías ña chindeé ña'á ra —káchí na.

³⁶ Ta ñii tayó'o xíno ra kua'an ra, ta sachii ra ñii tikoto kuikon xí'in vino yiyá, ta chinóo ra ñayó'o noo yiton, ta ndikó ra taxi ra ko'o taJesús, ta nika'an tayó'o xí'in niyi:

—On ke'é ndó ra. Ná koto yó án kixi taElías sanoo ña'á ra —káchí ra.

³⁷ Ta saá taJesús xí'in ndi'i ndee ra nika'an ra, ta nixi'i ra. ³⁸ Tá mii saá xandikon nindata ma'ño tikoto tákaa Cuarto Yii ve'e ño'o ká'no, ta kixá'á ña nindata ña chí nino ta noo ña nda nino. ³⁹ Ta ta ndíso chiño xí'in ñii ciento natropa, yóo yatin ra noo tákaa ndaa taJesús, ta xini so'o ra ñii ndee nika'an taJesús ta nixi'i ra, ta ta ndíso chiño yó'o nika'an ra saá:

—Ndixa tayó'o xikuu Sa'ya Ndios —káchí ra.

⁴⁰ Ta nda xiká yíta kua'a ní násí'í xító ná. Ñii ñáyó'o kúu ñaMaría Magdalena, inká ña kúu ñaMaría, sí'í taJosé xí'in taJacobo talo'o, ta inká ña kúu ñaSalomé. ⁴¹ Náyó'o kúu ná xindikon sata taJesús, chindeé ná ra, kisa chiño ná noo ra estado Galilea. Ta yíta kua'a ní inká násí'í ná ndikon sata ra, ná kixaa xí'in ra ñoo Jerusalén yó'o kúu ná.

Ñáyó'o ká'an xa'a ña ninduxun taJesús

(Mt. 27:57-61; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁴² Ta kivi viernes kúu ña, ta kivi yó'o kisa ndivi na ndi'i ña xini ñó'ó na xa'a kivi yii ña nákindée na. Ta xikuaa ta xa kua'an kunaa kúu ña, xa yatin ní tondaa hora ña kixá'á kivi ña nakindée na. ⁴³ Ta kixaa taJosé, ta kixi ñoo Arimatea, ta kúu ra tachiño ká'no tata'an najunta Suprema. Ta ndáti

ra kivi kixá'á ka'nda chiño Ndios ñoyívi yó'o. Ta on vása ní-yí'ví ra, ta nixa'an ra noo taPilato ndukú ra yikí koñu taJesús ña sandúxun ra ña. ⁴⁴ Ta ñaka'nda ní ini taPilato xini so'o ra ña kama ní nixi'i taJesús, ta kana ra ta ndíso chiño xí'in ñii ciento natropa vaxi ra, ta nindaka to'on ña'á ra:

—¿An ñandaa nixi'i taJesús? —káchí ra.

⁴⁵ Ta ta ndíso chiño yó'o nika'an ra, káchí ra:

—Ndixa xa nixi'i taJesús.

Ta saá taPilato taxi ra yichi nda'a taJosé naki'in ra yikí koñu taJesús. ⁴⁶ Ta taJosé sata ra ñii tikoto va'a, ta nixaa ra ta sanoo ra yikí koñu taJesús nda'a tón cruz, ta xí'in tikoto va'a yó'o chisúku ndaa ra yikí koñu taJesús. Ta nixa'an ra ta chikaa va'a ña'á ra ini kavua, ta ñakasi ra yé'é kavua yó'o xí'in ñii yuu ká'no. ⁴⁷ Ta ñaMaría Magdalena xí'in ñaMaría si'í taJosé xito ná mikiá chinoo na yikí koñu taJesús.

16

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús kivi natakú ra
(Mt. 28:1-10; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)*

¹ Ta niya'a kivi yii ña nákindée najudío, ta ñaMaría Magdalena xí'in ñaSalomé, xí'in ñaMaría si'í taJacobó, sata ná ña'a ña xa'an támi ña ko'on ná chikaa ná ña yikí koñu taJesús. ² Ta xitaan ní ta sakán keta ño'o, kivi noó semana ña kúu domingo, kua'an ná noo ninduxun taJesús.

³ Ta ká'an xí'in tá'an mii ná, káchí ná saá:

—¿Yu kúu na chindee mii yó ña sakuta'a na yuu ña nona ki'vi yó kavua yó'o? —káchí ná.

⁴ Ta saá nixaa ná, ta ñakoto ná on vása ndási ka yé'é kavua xí'in yuu ká'no. ⁵ Ta niki'vi ná ini kavua. Ta xini ná ñii taa yóo ra siin kua'á noo xindú'u yikí koñu taJesús, ta

ndíxin ra ñii tikoto káni, yaa ní ña, ta ná sí'í yó'o niyi'ví ní ná. ⁶ Ta saá nika'an ra xí'in ná:

—On kuyi'ví ndó. Ndó'ó nándukú ndó ta Jesús taño Nazaret, ta katakaa ndaa na nda'a tón cruz. Xa nataku ra. On koó ka ra yó'o. Koto ndó noo chinoo na ra. ⁷ Ta kua'an ndó ta ndato'on ndó xí'in ta Pedro xí'in inka na nixika xí'in ra, kachí ndó saá xí'in na: “Ko'on si'na ta Jesús noo ndó ña kundati ra ndó'ó estado Galilea. Kán koni ndó ra, tá yoo ña nika'an ra xí'in ndó”, kachí ndó xí'in na —káchí ta yó'o xí'in ná sí'í yó'o.

⁸ Ta saá ná sí'í yó'o kee ná yé'é kavua, ta xíno ná kua'an ná, yí'ví ní ná anda kisin ná kua'an ná. Ta ni-xiin ná ndato'on ná xí'in nda ñii niyi, saá chi yí'ví ní ná.

*Ñayó'o ká'an xá'a ta Jesús
kivi nitivi ra noo ña María Magdalena
(Jn. 20:11-18)*

⁹ Ta saá ta Jesús nataku ra xitaan ní kivi noo semana ña kúu domingo. Ta si'na nitivi ra noo ña María Magdalena ña xa tava ra uxá níma ndiva'a xikomí. ¹⁰ Ta saá kua'an ña ndato'on ña xí'in na nixika xí'in ra. Ta naní'i ña nayó'o, ndoo na kúchuchú ní ini na ta xáku ní na. ¹¹ Ta xini so'o na ña nika'an ña xa nataku ta Jesús, saá chi xa xini ña ra, ta ni-xiin nayó'o kandixa na ña.

*Ñayó'o ká'an xá'a ta Jesús
kivi nitivi ra noo ovi na xindikon sata ra
(Lc. 24:13-35)*

¹² Ta Jesús, kivi nitivi ra yichi noo ovi niyi na kua'an yuku, ta on vása ná'a ka ra tá si'na xa na'a ra. ¹³ Ta na ovi yó'o ndikó na ta nixa na noo yoo inka na xindikon sata ta Jesús, ta ndato'on na xí'in nayó'o ña xa xini na ra, ta na xini so'o ñayó'o ni-xiin na kandixa na.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús
ña sakuiso chiño ra naxíka xí'in ra*

(Mt. 28:16-20; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁴ Ta saá taJesús nīṭivi ra ṇoṇ na uxu ñii naxíka xí'in ra, tá ndóo ka na ṇoṇ mesa. Ta ndeé ní nīka'an ra xí'in na ṇon vá'a ké'é na xa'a ña nī-xiin na kandixa na ña natakū ra, chí kisa só'ó xí'in mīi na, saá chí nī-xiin na koni so'o na to'on ña nīka'an nīvi na xīni xa natakū ra. ¹⁵ Ta saá nīka'an ra xí'in na:

—Kua'an ndó ndi'i saá xiiña ñoyívi yó'o ta ka'an ndoso ndó to'on ñava'a xa'a i ṇoṇ nīvi. ¹⁶ Nīvi na kandixa yī'i ta kuchu na, ta saá Ndios sakaku ra na ña kutaku na xí'in ra ndi'i saá kīvi ña vaxi. Ta nīvi na ṇon vása kandixa yī'i, nayó'o kuachi ndíso na ta kuachi ñayó'o taxi ña ña xo'vi ní na ndi'i saá kīvi ña vaxi. ¹⁷ Ta vitin ká'an i xí'in ndó, milagro yó'o koo xí'in na kándixa yī'i: xí'in ndayí i ta xí'in kīvi i tava na níma ndiva'a; ta ka'an na inkā ṇoṇ to'on xaá ña ṇon vása ní-sakuá'a na; ¹⁸ tá ñii sana tiin na tīkoṇ xatī ta ṇon kóo ña kundo'o na; tá ñii sana ko'o na táveneno ta ṇon kóo ña kundo'o na; ta chinóo na nda'a na sīni án ṇoṇ kí'vi na ndeé ndó'o ta nduva'a na. Milagro yó'o kuu ña kunakaa xí'in na kándixa yī'i —káchí taJesús xí'in naxíka xí'in ra.

*Ñayó'o ká'an xa'a taJesús ña ndaa ra
kuano'o ra ñoyívi nīno*

(Lc. 24:50-53)

¹⁹ Tá ndi'i nīka'an taJesús saá xí'in na, ta ndaa ra kuano'o ra ñoyívi nīno, ta xīkoo ra sīin kua'á Ndios. ²⁰ Ta saá na nixika xí'in ra kixá'a na kua'an na ka'an ndoso na to'on Ndios ṇoṇ nīvi ndi'i saá xiiña. Ta mīi taJesús chíndeé ra na ña yóo milagro xí'in nīvi. Xa'a ñayó'o nīvi na xīto milagro yó'o ta na nixika xí'in taJesús kúndaṇ ini na ndí to'on ká'an ndoso na kúu ñandaṇ. Saá yóo ña.

Alacatlalzala Mixtec New Testament
Mixtec, Alacatlalzala: Alacatlalzala Mixtec New Testament (New
Testament+)

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Alacatlalzala

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 14 Jun 2022 from source files dated 13 Jun
2022

a74bfb3f-bd55-5ab9-983e-8d19de48c198